

EN DRØFTNING AV EVENTUELLE NEGATIVE KONSEKVENSER VED FORBUD MOT SEXKJØP

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 696
Leveringsfrist: 25.4.2012

Til sammen 17 081 ord

23.04.2012

Forord

Denne oppgavens tema kom jeg på da jeg leste faget *rettssosiologi* på studiet. Faget skiller seg fra de andre fagene på jusstudiet, og noe som interesserte meg var at når det innføres en lov for å løse problemer, kan den nye loven også føre med seg *nye* problemer. I utgangspunktet tenkte jeg å skrive om narkotikalovgivningens negative konsekvenser. Men fordi forbudet mot sexkjøp var så nytt, følte jeg det var mer aktuelt å skrive om denne lovens negative konsekvenser. Jeg fant fort ut at dette var kanskje litt *for* aktuelt, da dette forbudet var så nytt at det fantes svært lite data og empirisk forskningsmateriale på feltet. Likevel valgte jeg å fortsette dette emnet. For meg var det spennende, men også viktig å skrive om noe som ikke så mange har skrevet om fra før. Tittelen ”*En drøftning av eventuelle konsekvenser ved forbud mot sexkjøp*” valgte jeg i samråd med veilederen min. *Eventuelle* fordi det er vanskelig og ofte umulig å trekke konklusjoner når loven er så ny, og det dermed fantes så lite data og forskning om dette.

Å skrive denne oppgaven har vært en lærerik og spennende prosess. Samtidig har det til tider vært meget anstrengende, og det er mange jeg har lyst til å få takke for at jeg til slutt har kommet i mål.

En stor takk til min veileder, Leif Petter Olaussen, for mange nyttige råd og innspill. Selv om jeg har vært i Trondheim og du i Oslo, har det blitt en del telefonsamtaler og ”mailing” som har vært til god hjelp. Jeg må også få takke min gode studievenn og bestevenn, Tarjei, for å ha lest gjennom og vist så interesse for oppgaven min. Dette og også våre diskusjoner over en kaffekopp har hjulpet meg, og det betyr så mye. Jeg må også få takke de andre gode vennene mine på studiet for et godt og morsomt miljø, noe som har vært utrolig viktig for meg gjennom hele studiet.

Tusen takk til mine kjære foreldre og min bror og søster for at dere alltid har støttet og oppmuntret meg gjennom hele studiet, og for at dere har hatt så troen på meg.

Og til slutt må jeg få takke min kjære kone for at du har hatt så stor forståelse og tålmodighet gjennom denne oppgaveskrivningen. Det har til tider blitt litt lite oppmerksomhet fra meg til deg og vår kjære datter, men det skal vi nå ta sterkt igjen.

Trondheim, april 2012.

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling	1
1.2	Begrepsavklaringer	2
1.2.1	Prostitusjon	2
1.2.2	Prostitusjonsmarkedet	3
1.3	Foreliggende undersøkelser og rapporter	4
1.3.1	FAFO	4
1.3.2	Folks oppfatninger av forbudet	7
1.3.3	Pro Sentret	7
1.3.4	Utekontakten i Bergen	8
<u>2</u>	<u>LOVENDRINGEN I 2008</u>	<u>10</u>
2.1	Historikk	10
2.2	Redegjørelse for Strl. § 202 a	11
2.2.1	Straffbarhetsvilkårene	11
2.2.2	Vilkårene for straff etter strl. § 202a	12
2.2.2.1	”den som”	12
2.2.2.2	”skaffer seg”	12
2.2.2.3	”seksuell omgang eller handling”	12
2.2.2.4	”mot vederlag”	13
2.2.3	Skyldkravet	14
2.2.4	Bestemmelsens stedlige virkeområde	15
2.2.5	Strafferammen	15
2.3	Bakgrunnen for lovendringen	15
2.4	Målsetninger med lovendringen	18

<u>3</u>	<u>HAR LOVENDRINGEN OPPNÅDD SINE TILSIKTEDE VIRKNINGER?</u>	<u>23</u>
3.1	Innledning	23
3.2	Har tilbudet i prostitusjonsmarkedet blitt redusert?	23
3.3	Har etterspørselen i prostitusjonsmarkedet blitt redusert?	28
3.4	Har det skjedd en holdningsendring som følge av lovendringen?	30
3.5	Har det blitt en reduksjon av menneskehandelen og hallikvirksomhet i Norge?	31
<u>4</u>	<u>EVENTUELLE NEGATIVE KONSEKVENSER VED LOVENDRINGEN</u>	<u>33</u>
4.1	Innledning	33
4.2	Negative konsekvenser for de prostituerte	34
4.2.1	Svekket inntjening	34
4.2.2	Endring i kundens oppførsel	36
4.2.3	Kan også gi økt inntekt	37
4.2.4	Vanskeligere for utenlandske prostituerte	37
4.2.5	Økt vold mot prostituerte	38
4.2.6	Økning i seksuelt overførbare sykdommer	42
4.2.7	Andre helsemessige konsekvenser	43
4.2.8	Problemer i forhold til bopel	44
4.3	Negative konsekvenser for samfunnet	44
4.3.1	Skaper mindre dynamikk og forståelse for loven	45
4.3.2	Innskrenker den personlige frihet	47
<u>5</u>	<u>SAMMENDRAG OG AVSLUTNING</u>	<u>49</u>
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>51</u>
<u>7</u>	<u>LOV- OG FORARBEIDSREGISTER</u>	<u>53</u>
<u>8</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling

Straffeloven § 202a, det såkalte forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester, ble innført 1.1.2009. Denne oppgaven er en rettssosiologisk drøftelse av dette forbudet. Dette vil si at man ser lovforbudet i et videre perspektiv, og gjerne gir en kritisk refleksjon over retten. Mens rettsvitenskapen først og fremst tolker rettslige normer, er det rettssosiologiens oppgave å beskrive og analysere rettsnormenes og de rettslige institusjonenes plass og virkninger i det *sosiale* liv. En slik drøftning tar for seg rettens tilsiktede virkninger, men også de utilsiktede virkningene.

Først vil en del sentrale begrep jeg mener er viktig for videre lesning bli forklart. Det vil også bli gitt en presentasjon av de viktigste foreliggende undersøkelser og rapporter. I kapittel 2 får vi en redegjørelse av forbudet mot sexkjøp, i den grad jeg mener er relevant for oppgaven. Videre skal vi se litt på bakgrunnen for lovendringen, samt motivene som ligger til grunn.

Den første hovedproblemstillingen blir så om lovendringen har oppnådd sine tilsiktede virkninger, og vil bli behandlet i kapittel 3. Her vil det jeg mener er hovedmotivene for loven bli gjenstand for en drøftelse om hvorvidt de er oppfylt eller ikke. Lovendringen er ny, og det finnes dermed relativt lite data og empirisk forskning på dette feltet. Derfor er det ikke mulig å gi fullstendige konklusjoner på alle områder. Spørsmålet vil derfor bli drøftet og konkludert så langt det lar seg gjøre, med vekt på det materialet jeg har funnet, sannsynlighet og egne vurderinger.

En rettssosiologisk drøftning innbefatter også en drøftelse av rettens utilsiktede virkninger, samt å gi en kritisk refleksjon over retten. Den andre hovedproblemstillingen blir derfor om lovendringen eventuelt kan ha ført med seg noen negative virkninger. Dette spørsmålet vil bli behandlet i kapittel 4. Det er hovedsakelig negative virkninger overfor de prostituerte som her skal drøftes, men jeg vil også drøfte

litt om lovendringen kan ha negative virkninger for samfunnet.

I likhet med problemstillingen i kapittel 3, er det også her lite data og empirisk forskning å legge til grunn. Også dette spørsmålet vil dermed bli drøftet på bakgrunn av det materialet jeg har funnet, sannsynlighet og egne vurderinger.

1.2 Begrepsavklaringer

1.2.1 Prostitusjon¹

Det finnes flere måter å definere begrepet prostitusjon på. En *snever* definisjon er at det dreier som om kjøp og salg av seksuelle tjenester mot kontant betaling.

En *vid* definisjon er at prostitusjon er kjøp og salg av seksuelle tjenester mot kontant betaling eller andre materielle goder. Både den snevre og den vide definisjonen omfatter ulike seksuelle handlinger som i en eller annen form tilfredsstiller kjøperen seksuelt. Det som skiller den snevre og den vide definisjonen er at den vide åpner for at betaling kan innebære andre goder enn kontant betaling. Dette kan for eksempel innebære overnatting, en reise eller en dyr middag.

Legaldefinisjonen i straffeloven § 202 tredje ledd om forbud mot hallikvirksomhet sier at ”Med prostitusjon menes i denne bestemmelsen at en person har seksuell omgang eller handling med en annen mot vederlag”. Ordlyden er meget vid når det gjelder hva som omfattes med seksuell omgang eller handling, men av forarbeidene faller stripping utenfor.² Vederlagets form er uten betydning.

Videre kan prostitusjon ha forskjellige betydninger mye avhengig av hvilket politisk ståsted man har. I et radikalfeministisk perspektiv blir prostitusjon ofte sett på som vold mot de prostituerte, og at det dermed er skadelig og uønsket. For eksempel uttaler kvinnegruppen *Ottar* at ”I likhet med FN understreker Kvinnegruppa Ottar at prostitusjon er seksualisert vold. [...]Det prinsipielt viktige er at kjønnshandelen ikke handler om sex, men om makten til å kjøpe seg tilgang til en annens kropp eller seksuelle tjenester. Skadevirkningene av å bli utsatt for slike seksuelle overgrep er vel dokumenterte, og må ikke tones ned i form av å kalle volden sex.”³

¹ Stridbeck (2004) pkt. Prostitusjon

² Se pkt. 2.2.2.3 for ytterligere beskrivelse av disse begrepene

³ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 6

På den andre siden, fra et mer liberalfeministisk perspektiv, anses prostitusjon gjerne som et arbeid på tilnærmet lik linje som andre arbeid.⁴ Synspunktet innebærer også at kvinner er i stand til og bør få bestemme over eget liv, at prostitusjon kan være frivillig og ikke trenger å medføre skadevirkninger. Disse feministene mener det er kjønnsdiskriminerende å ikke legalisere prostitusjon, fordi det er flest kvinner som selger seksuelle tjenester, og uten en legalisering faller disse kvinnene utenfor arbeidsmiljøloven.

1.2.2 Prostitusjonsmarkedet

Prostitusjonsmarkedet er delt opp i to forskjellige plattformer, hvor det skilles mellom gateprostitusjon og prostitusjon på innemarkedet. Det har vært vanlig å holde disse to markedene adskilt, men i det siste har man sett flere eksempler på at de to markedene overlapper hverandre ved at enkelte prostituerte hevder å jobbe både på gata og på innemarkedet.⁵ Dette henger nok nøye sammen med hvor enkelt det har blitt å annonsere på internett.

Ifølge Pro Sentret og FAFO sine tall er prostitusjonsmarkedet fordelt slik at cirka 40 % av de prostituerte befinner seg på gatemarkedet og 60 % er på innemarkedet.⁶ Pro Sentret hevder imidlertid innemarkedet har blitt enda større i forhold til gatemarkedet i Oslo i etterkant av lovendringen, og ligner nå mer på fordelingen som er vanlig ellers i Europa.⁷ I Europa er prostitusjonsmarkedet ifølge det store EU-nettverket TAMPEP⁸ sin kartleggingsundersøkelse fra 2008 i gjennomsnitt fordelt med 35 % på gatemarkedet og 65 % på innemarkedet.⁹

Gateprostitusjon kjennetegnes ved at kontakten mellom kjøperen og selgeren skjer i det offentlige rom. Antallet av norske kvinner i gateprostitusjon har vært relativt stabilt i mange år. Men fra å være den mest dominerende gruppen på begynnelsen av 2000-tallet, sank andelen betydelig da de utenlandske gruppene inntok strøket, spesielt

⁴ Stridbeck (2004) pkt 1.7.4

⁵ Tveit og Skilbrei (2008) s. 75

⁶ Tveit og Skilbrei (2008) s. 63 og Pro Sentret (2011), s. 16

⁷ Pro Sentret (2010) s. 10

⁸ TAMPEP (European Network for HIV/STI Prevention and Health Promotion among Migrant Sex Workers)

⁹ TAMPEP (2008) s. 31

fra 2004. Det kom særlig mange prostituerte fra Nigeria, og nigerianerne utgjør nå den klart største gruppen av gateprostituerte.¹⁰ Ifølge undersøkelsen fra TAMPEP er 47 % av alle kvinnelige prostituerte i Europa migranter.¹¹ Dette tallet er vesentlig høyere i Norge, hvor TAMPEP fastslår at 70 % av de kvinnelige prostituerte er migranter.¹²

Så godt som alle de norske kvinnene som prostituerer seg på gatemarkedet har rusproblemer¹³, og prostituerer seg i hovedsak for å dekke kostnadene med dette. Mange av disse ser heller ingen annen utvei, og har ofte ikke noe særlig annet valg enn å prostituere seg.

Det foregår også prostitusjon innendørs på det såkalte *innemarkedet*. Her foregår alle kjøp og salg av seksuelle tjenester som avtales utenom det offentlige rom. Dette innebærer blant annet salg av seksuelle tjenester fra leiligheter, klubber, massasjehoteller, annonser på internett og lignende. Det er først i de siste årene at fokus i større grad har blitt rettet mot dette markedet. Selv om innemarkedet er det største, har ikke dette markedet fått like mye oppmerksomhet som den synlige gateprostitueringen.

1.3 Foreliggende undersøkelser og rapporter

1.3.1 FAFO

FAFO er en norsk samfunnsvitenskapelig forskningsstiftelse, som arbeider med problemstillinger innen arbeidsliv, velferdspolitik, levekår og demokrati nasjonalt og internasjonalt. De fikk i 2008 oppdrag fra Justis- og politidepartementet å kartlegge det norske markedet for prostitusjon.¹⁴ Kartleggingen fra FAFO har dermed en del data om informasjonen før lovendringen. En slik kartlegging er en meget vanskelig oppgave på grunn av det skjulte markedet, og man vil aldri få helt korrekte tall. FAFO har imidlertid brukt en metode de selv mener vil gi et rimelig sannsynlig resultat i forhold

¹⁰ Pro Sentret (2011) s. 14

¹¹ TAMPEP (2008) s. 15

¹² TAMPEP (2008) s. 23

¹³ Tveit og Skilbrei (2008) s. 119

¹⁴ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 16

til det reelle. Tallene på gateprostituerte har de sosiale tiltakene i de største norske byene god oversikt over, og FAFO har brukt tallene til Pro Sentret for antall gateprostituerte. For å finne det *totale* antallet prostituerte, måtte FAFO selv finne tallet på prostituerte på *innemarkedet*. For å gjøre dette har de inkludert alle tilgjengelige estimer i tillegg til egne kvalitative og kvantitative undersøkelser.

De har blant annet gjennomført en systematisk registrering av annonser på internett over en periode på fem måneder.¹⁵ Antall annonser ble telt opp fra de fire største nettsidene som samlet dekker de aller fleste nettannonser ifølge FAFOs nøkkelinformanter. Som en sikkerhet ble det også tatt med annonser fra seks mindre nettsider. Annonnene ble også sjekket om de var reelle, og dersom flere annonser hadde samme telefonnummer, ble dette tatt hensyn til. I utgangspunktet ble hvert telefonnummer brukt som enhet. FAFO hadde også telefonundersøkelse med 120 kvinner som annonserer for sex, og her svarte 90 % at de disponerte telefonen alene, 10 % svarte at de deler telefonen med andre, mens 14 % svarte at de kunne nås på flere nummer. Dermed vil bruken av telefonnummer som enhet ifølge telefonundersøkelsen overrapportere snarere enn underrapportere. FAFO har imidlertid tatt hensyn til at de kvinnene som er organisert av kriminelle nettverk, oftere deler telefon med andre, og at disse er vanskeligere å få tak i. Dermed vil det å bruke hvert telefonnummer som enhet være en god løsning.

Tabellen under viser FAFO sine tall for omfanget av prostitusjon i 2008.

Tabell 1. Antall forskjellige personer registrert i arbeid på prostitusjonsmarkedet i 2008

	Per døgn			Per år		
	Ute	Inne	Totalt	Ute	Inne	Totalt
Kvinner	135	465	600	1157*	1767	2924
Menn		10	10		38	38
Transpersoner		20	20		76	76
Totalt	135	500	635	1157	1900	3057

* FAFO har forholdt seg til Pro Sentrets tall for gateprostitusjon for hele året i 2007 (Pro Sentrets årsrapport 2007, s. 8).

Kilde: Tveit og Skilbrei (2008). Tabell 3.8 s. 64

¹⁵ Tveit og Skilbrei (2008) s. 29

Det er viktig å presisere at tallene indikerer enkeltpersoner over et helt år. Det er dermed ikke slik at det er 3057 prostituerte til enhver tid. FAFO mener imidlertid det befinner seg cirka 635 prostituerte på markedet i Norge til enhver tid.¹⁶ Herav 500 personer på innemarkedet, og 135 personer på gatemarkedet.

Metoden FAFO har brukt for å finne det totale antall prostituerte i Norge må etter min mening i hovedsak være en meget god metode, og tallene er nok i rimelig grad nært det reelle. Det kan påpekes at det er nærmest umulig å få tak i og registrere alle prostituerte. Det finnes nok prostituerte som ikke annonserer for sin virksomhet. En del prostituerte på innemarkedet er godt etablert, og trenger dermed ikke å annonsere. De har kanskje nok faste kunder, eller får de nye kundene de trenger gjennom eksisterende kunder.

Enkelte velger kanskje kun å selge seksuelle tjenester en sjelden gang, uten å gå på gata eller å annonsere for det. Det kan være mange årsaker til dette. Noen kan tilfeldigvis bli tilbudt penger mot seksuelle tjenester, for så velge å gå med på det. Det kan også være tilbud fra venner som er prostituerte, eller spørsmål til slike venner, om å ta noen av kundene. Andre avtaler kanskje et vederlag i bytte mot seksuelle tjenester gjennom snakkekanaler på internett. Her gjør nok noen det bevisst, mens andre igjen gjør det mer tilfeldig. Enkelte menn og kvinner kan av og til tilby en eller annen form for vederlag i bytte mot seksuelle tjenester til personer som egentlig ikke er prostituerte, og at enkelte av disse går med på dette.

Det finnes nok flere slike eksempler enn det jeg har nevnt her, og dette er nok ikke inkludert i kartleggingen til FAFO. Men om det utgjør så mange personer, eller om de som kun gjør det en sjelden gang virkelig skal telle som prostituerte, er heller tvilsomt. I tillegg sier FAFO at deres tall på antall prostituerte er et nøkternt tall. Etter dette mener jeg også at tallene til FAFO ikke kan være så langt unna det reelle.

FAFO har en del intervjuer og undersøkelser jeg vil bruke særlig på hvordan det var *før* lovendringen, men også i en viss grad hvordan det var *etter* lovendringen. Selv om FAFO sin rapport er gjort *før* lovendringen, er noen av intervjuene og undersøkelsene gjort rett *før* lovendringen ville inntreffe. Det er dermed sannsynlig at

¹⁶ Tveit og Skilbrei (2008) s. 63

en del av de virkningene som gjorde seg gjeldende da, også gjelder *etter* lovendringen. Det som skjedde rett før lovendringen var nok på mange måter en forsmak av virkningene til lovendringen. Det er klart at dette ikke kan tillegges så mye vekt, men på grunn av manglende materiale etter lovendringen har jeg valgt å bruke noe av dette materialet.

1.3.2 Folks oppfatninger av forbudet

Niklas Jakobsson og Andreas Kosadam, som er tilknyttet det norske forskningsinstituttet NOVA¹⁷, har gjort en undersøkelse jeg mener er relevant i forhold til spørsmålet om det har skjedd en holdningsendring i befolkningen som følge av forbudet mot sexkjøp. Målet med undersøkelsen var å finne ut om lover og regler påvirker folks holdninger, og den norske kriminaliseringen av sexkjøp ble brukt som utgangspunkt. TNS-Gallup ble brukt til å sende 2 500 nordmenn en spørreundersøkelse i august 2008, og så ble den samme undersøkelsen sendt til de samme folkene i august 2009. 41,4 % av deltakerne svarte på både den første og den andre undersøkelsen.¹⁸

Svarprosenten er ikke helt tilfredsstillende, men er etter min mening ikke så dårlig med tanke på at det var to undersøkelser med et år i mellom. Antallet som har svart på undersøkelsen, altså 41,4 % av 2 500, er også meget bra i norsk målestokk. Jeg mener uansett undersøkelsen kan være av interesse for å belyse dette spørsmålet.

1.3.3 Pro Sentret

Pro Sentret ble opprettet i 1983 som Oslo kommunes hjelpetiltak for kvinner og menn i prostitusjon. Administrativt tilhører senteret også i dag Oslo kommune. Pro Sentrets hovedmål er å bistå med hjelp, støtte og råd til kvinner og menn som befinner seg i prostitusjon.¹⁹

¹⁷ Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er et norsk statlig forskningsinstitutt underlagt Kunnskapsdepartementet, med formål å bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. NOVA er et av Norges største samfunnsvitenskaplige forskningsinstitutter, med spesiell vekt på velferdsforskning og studiet av livsløpet fra barndom til alderdom.

¹⁸ Jakobsson og Kosadam (2010) s. 7

¹⁹ <http://prosentret.no/om-oss/pro-sentret-er/> [siteret november 2011]

Pro Sentret har tall på blant annet antall forskjellige prostituerte i Norges totale prostitusjonsmarked fra en god stund før lovendringen, og til og med 2011. Pro Sentret bruker ingen vitenskapelig metode for å kvantifisere antallet personer som selger sex i Norge. Tallene baserer seg på antallet faktiske brukere Pro Sentret har vært i kontakt med i en periode, i tillegg til et estimat på hvor mange flere som selger seksuelle tjenester på gata og innemarkedet. Pro Sentret hevder i likhet med FAFO at de opererer med et nøkternt estimat, og at dette er basert på observasjoner gjort gjennom deres oppsøkende arbeid, samt hva de kaller ”monitorering av annonsemarkedet”. Pro Sentrets metode skiller seg dermed ikke så mye fra den metoden FAFO brukte i sin kartlegging.

I tabellen under har jeg samlet sammen tall fra Pro Sentret som sier antallet forskjellige prostituerte på det totale prostitusjonsmarkedet i Norge fra 2006 til 2010.

Tabell 3. Pro Sentrets tall på antall forskjellige prostituerte i det totale prostitusjonsmarkedet i Norge.

År	2006	2007	2008	2009	2010
Inne	Ca. 1500	Ca. 1497	Ca. 1830	Ca. 1100	Ca. 1300
Ute	Ca. 1036	Ca. 1157	Ca. 1416	Ca. 700	Ca. 900
Totalt	Ca. 2536	Ca. 2654	Ca. 3246	Ca. 1800	Ca. 2200

Kilder: Pro Sentret (2011) s. 16, Pro Sentret (2009) s. 11 og 15, Pro Sentret (2008) s. 8

Både Pro Sentret og FAFO summerer antallet prostituerte i gateprostitusjon og på innemarkedet til å utgjøre det totale antallet ulike prostituerte i løpet av et år. Jeg forutsetter derfor at det er tatt hensyn til at de to arenaene i en viss grad overlapper hverandre, og at det totale antallet fortsatt betyr antall ulike personer.

1.3.4 Utekontakten i Bergen

Utekontakten i Bergen er en avdeling under Bergen kommune, og deres oppgave er å forebygge problemer og medvirke til en bedring av livssituasjonen til blant annet personer som selger seksuelle tjenester. Gjennom oppsøkende sosialt arbeid kartlegger og samler Utekontakten i Bergen viten om denne målgruppens levekår og livssituasjon,

og foreslår relevante tiltak. De gir også frivillig og gratis helse- og sosialfaglig tilbud til de prostituerte.²⁰

Det er spesielt to undersøkelser Utekontakten i Bergen har gjort som jeg finner interessant for denne oppgaven. Etter at forbudet mot sexkjøp ble innført, startet de våren 2009 en kartlegging med målsetting om å belyse lokale konsekvenser av den nye lovgivningen, samt å foreslå tiltak eller justering av hjelpeapparatets innsats overfor personer som selger seksuelle tjenester.²¹

Andre del av denne kartleggingen ble gjennomført i perioden november 2009 – mars 2010.

I begge kartleggingene ble det også foretatt en spørreundersøkelse blant kvinner i prostitusjon. Det ble benyttet et kort spørreskjema, som hovedsakelig inneholdt spørsmål med lukkede svaralternativer, i tillegg til noen spørsmål med kommentarfelt. Det samme spørreskjemaet ble benyttet i begge kartleggingene.

I den første spørreundersøkelsen var det 31 personer som besvarte spørreskjemaet, hvorav 30 ble inkludert i kartleggingen. Av disse var det 8 nigerianske, 7 thailandske, 7 norske, 6 østeuropeiske kvinner. I tillegg var det en kvinne fra et søramerikansk land og en kvinne fra et annet skandinavisk land. Kvinnene var i alderen 20 – 49 år.

I den andre spørreundersøkelsen var det 35 kvinner som besvarte spørreskjemaet. Her var flere av besvarelsene mangelfulle, men ble inkludert i materialet. Denne gangen var det 12 kvinner fra Norge og Vest-Europa, 9 fra Øst-Europa, 4 fra Nigera og 8 kvinner fra Thailand og 2 kvinner med ukjent opprinnelsesland. Alderen var fra 23 – 45 år.

Det ble også gjennomført 14 semistrukturerte intervjuer med prostituerte i den første kartleggingen. Her var 5 norske og 9 utenlandske kvinner i alderen 20 – 44 år. I den andre kartleggingen ble det gjennomført 12 semistrukturerte intervjuer med prostituerte. Her var det 4 norske og 8 utenlandske kvinner i alderen 20 – 48 år.

²⁰ <https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/utekontakten/9376/article-93853>
[sitert november 2011]

²¹ Utekontakten i Bergen (2010) s. 3

Disse undersøkelsene er av interesse for denne oppgaven. Samtidig gjelder dette kun prostituerte i Bergen, og svarene vil nok ikke være helt representativt for hele landet. På den annen side er nok Norge rimelig sammensatt, og den samme lovgivningen gjelder i hele landet. Det må derfor antas at svarene i denne undersøkelsen også i stor grad kan gjenspeile det som gjelder for resten av landet.

2 Lovendringen i 2008

2.1 Historikk²²

Prostitusjon ble for første gang lovregulert i straffeloven av 1687. Loven forbød både prostituerte og kunder « å drive utukt ». Fra 1842 ble kjøp av seksuelle tjenester avkriminalisert, mens det fortsatt var forbudt å være prostituert. Grunnen for dette var at menn heller skulle oppsøke prostituerte enn å forgripe seg på andre kvinner.

Selv om det var gjort Stortingsvedtak med forbud mot prostitusjon, var det fra 1840 offentlig regulering av prostitusjon og offentlige bordeller i Kristiania. Myndighetene forsøkte å regulere prostitusjonen i den hensikt å forhindre spredning av kjønnssykdommer, samtidig som myndighetene fikk en viss oversikt over de prostituerte. Først i 1884 ble bordellene formelt lukket, og den offentlige kontroll med prostitusjonen ble opphevet i 1888.

Forbudet mot prostitusjon ble opphevet med straffeloven som kom i 1902. Samtidig ble hallikvirksomhet kriminalisert, noe som blant annet skulle ramme dagdrivertilværelsen og de lysskye virksomhetene som var til stede på grunn av hallikvirksomhet. I 1963 ble hallikparagrafen – strl. § 206 – utvidet til å også omfatte menn som helt eller delvis lar seg underholde av prostituerte.

Siden straffeloven av 1902 avkriminaliserte prostitusjon, har debatten gått om hvordan man skal løse problemene med prostitusjon. For prostitusjon har generelt blitt sett på som et problem i Norge. Først og fremst er det de som selger seksuelle tjenester vi i Norge har regnet som selve problemet med prostitusjon, men i de siste tiårene har

²² Stridbeck (2005) s.59

debatten vinklet mer mot kjøperens ansvar i prostitusjonen. Kampen mot menneskehandel har blitt et større og større tema, og står sentralt i den siste tidens debatt.

Forslagene for hvordan man skal løse problemene med prostitusjon har vært mange, men det viktigste har kanskje vært forslaget om å forby kjøp av seksuelle tjenester. Dette forslaget ble vedtatt i Odelstinget 20.november, og vedtaket ble bifalt i Lagtinget 25.november 2008. Straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester ble tilføyd ved lov 12.desember 2008 nr.104 (§ 202a), og trådte i kraft 1. januar 2009.

2.2 Redegjørelse for Strl. § 202 a

Sett i forhold til temaet for denne oppgaven, egner det seg ikke med en fullstendig redegjørelse av strl. § 202a. Jeg vil likevel gi en kort redegjørelse av denne bestemmelsen med vekt på det som er relevant for denne oppgaven.

Strl. § 202 a lyder:

” Med bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler straffes den som

- a) skaffer seg eller andre seksuell omgang eller handling ved å yte eller avtale vederlag,
- b) oppnår seksuell omgang eller handling ved at slikt vederlag er avtalt eller ytet av en annen, eller
- c) på den måten som beskrevet i bokstav a eller b får noen til å utføre med seg selv handlinger som svarer til seksuell omgang.

Er den seksuelle omgang eller handling skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdet straffes etter andre bestemmelser, er straffen fengsel inntil 1 år.”

2.2.1 Straffbarhetsvilkårene

Fort kan nevnes at det er fire generelle straffbarhetsvilkår som må være oppfylt for at noen skal kunne dømmes til straff etter norsk lov. Det må ha vært foretatt en *straffbar handling* hvor forbryteren har utvist *tilstrekkelig skyld*. Videre må ikke handlingen ha blitt foretatt i *nødrett* eller *nødverge*. Endelig er det krav om at forbryteren må ha vært *strafferettslig tilregnelig* på gjerningstidspunktet.

Dette gjelder også for strl. § 202a, med unntak for nødrett og nødverge, som vanskelig kan tenkes å være aktuelt for denne straffebestemmelsen.

2.2.2 Vilkårene for straff etter strl. § 202a

2.2.2.1 "den som"

Denne formuleringen viser at bestemmelsen er kjønnsnøytral. Kundens alder er likegyldig. Det er tilstrekkelig at gjerningsmannen er over den kriminelle lavalder.²³

2.2.2.2 "skaffer seg"

Det går frem av forarbeidene at formuleringen "skaffer seg" benyttes i stedet for "har", som i strl. § 203, for å tydeliggjøre at straffebudet ikke rammer den prostituerte.²⁴ Denne formuleringen er imidlertid heller ikke helt klar etter min mening. Det *kan* tenkes at enkelte vil tolke det slik at prostituerte som skaffer seg seksuell omgang eller handling ved å *avtale* vederlag, også blir rammet av bestemmelsen. Formuleringen "skaffer seg" er likevel mer heldig enn "har". Det er imidlertid flere ganger i forarbeidene nevnt at den prostituerte ikke kan straffes.

2.2.2.3 "seksuell omgang eller handling"

Av forarbeidene går det fram at i tillegg til samleie omfatter begrepet "seksuell omgang" også en del andre kvalifiserte tilfeller.²⁵ Kort fortalt dreier dette seg om sameleielignende forhold, slik som blant annet fysisk berøring mellom blottede kjønnsdeler, både ensidig og gjensidig masturbasjon, og suging eller slikking av kjønnsorganer.

Begrepet "seksuell omgang" må avgrenses nedad mot "seksuell handling". Dette begrepet omfatter andre former for berøring av en annens legeme som har kjønnslig karakter, og som i tillegg er i strid med god sed og skikk, jfr. Rt. 1993 s. 995. Har bevegelsen en viss intensitet, bør forholdet imidlertid likestilles med masturbasjon og dermed regnes som seksuell omgang.²⁶

Dersom noen mot vederlag oppnår at den prostituerte utfører *seksuell omgang* med seg selv, er dette straffbart jf bokstav c. Det er derimot lov å mot vederlag betale

²³ Matningsdal note 1656

²⁴ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 10 pkt. 5.5.2

²⁵ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 10 pkt. 5.5.3

²⁶ Ot.prp. nr.20 (1991-1992) s. 14 pkt. 3.2.1

for at en person utfører *seksuell handling* med seg selv, slik som for eksempel stripping.²⁷

2.2.2.4 "mot vederlag"

Forholdet er kun straffbart dersom det ytes vederlag for den seksuelle tjenesten. Det er tilstrekkelig for straffansvar at vederlag er avtalt og den seksuelle omgangen eller handlingen på grunn av dette er påbegynt.²⁸ Avtalen om vederlag behøver heller ikke å ha kommet eksplisitt til uttrykk. Avgjørende er om forutsetningen om vederlag har vært forstått av de involverte.²⁹

Vederlagets form er uten betydning.³⁰ I tillegg til penger kan vederlaget for eksempel være alkohol, narkotika og andre gjenstander eller tjenester.³¹ Små gaver som ytes i forbindelse med seksuelt samvær faller utenfor. Dette fordi det normalt ikke vil kunne påvises årsakssammenheng mellom gaven og den seksuelle omgangen eller handlingen.³² Små gaver kan for eksempel være en blomsterbukett eller lignende, som ytes i forbindelse med seksuelt samvær, ikke for å oppnå slikt samvær.³³

Har en person avtalt seksuell omgang eller handling mot vederlag, men det er en annen som har oppnådd denne seksuelle omgangen eller handlingen, kan begge bli straffet, jf bokstav a og b.³⁴ Dette gjelder da selvfølgelig ikke den prostituerte, da straffebudet ikke har det formål å straffe den prostituertes ytelse.

Bestemmelsen rammer også salg av seksuelle tjenester til faste kunder, såfremt bindeleddet mellom partene i all hovedsak er selve utvekslingen av seksuell omgang eller handling mot vederlag.³⁵ Faste forhold som i større grad har karakter av vanlige parforhold faller utenfor definisjonen av prostitusjon.

²⁷ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.3

²⁸ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.4

²⁹ Matningsdal note 1657

³⁰ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.4

³¹ Matningsdal note 1657

³² Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.4

³³ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.4

³⁴ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 11 pkt. 5.5.4

³⁵ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 12 pkt. 5.5.5

2.2.3 Skyldkravet

Hovedregelen i norsk strafferett er *forsett* i forhold til skyldkravet, med mindre det uttrykkelig fremgår av straffebudet at også uaktsomme handlinger er straffbare, jf strl. § 40. Et slikt unntak er ikke oppregnet i strl. § 202a, og gjerningspersonen må dermed ha utvist forsett i forhold til alle omstendigheter i den objektive gjerningsbeskrivelsen, det såkalte dekningsprinsippet.³⁶

Grovt sett foreligger forsett når gjerningspersonen med *hensikt* foretar en handling som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i straffebudet, eller gjerningspersonen forstår i gjerningsøyeblikket at handlingen sikkert eller mest sannsynlig oppfyller gjerningsbeskrivelsen i straffebudet. Det finnes også andre former for forsett, men som jeg mener er uaktuelt i forbindelse med strl. § 202a.

Det er hva gjerningspersonen *faktisk* tenkte i gjerningsøyeblikket som er relevant for å finne ut om han handlet med forsett. Hva gjerningspersonen objektivt sett eller sannsynligvis tenkte er irrelevant.³⁷

Når det gjelder strl. § 202a, går det frem av forarbeidene at forsettet må dekke alle omstendighetene i gjerningsbeskrivelsen, herunder årsakssammenhengen mellom vederlaget og den seksuelle omgangen eller handlingen.³⁸ Dette siste betyr for eksempel at dersom to personer har samleie uten vederlag, og en av personene senere gir en gave som ikke har noe med samleiet å gjøre, kan han ikke straffes. Dette selv om en av personene er prostituert, da det i utgangspunktet ikke er straffbart å ha seksuell omgang eller handling med en prostituert.

Et annet eksempel som kan illustrere kravet til forsett er dersom den potensielle gjerningspersonen blir pågrepet mens han overveier om han skal kjøpe en seksuell tjeneste eller ikke. Dersom han ikke har bestemt seg enda, kan han heller ikke straffes for forsøk. Gjerningspersonen må ha forsett i forhold til å fullbyrde den straffbare handlingen, såkalt fullbyrdesforsett, for å kunne straffes.³⁹

³⁶ Matningsdal note 372

³⁷ Matningsdal note 373

³⁸ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 12 pkt. 5.6

³⁹ Matningsdal note 453

2.2.4 Bestemmelsens stedlige virkeområde

Av strl. § 12 nr.3 bokstav a og av forarbeidene fremkommer det at også kjøp av seksuelle tjenester foretatt i *utlandet* kan straffes i Norge.⁴⁰ Dette forutsatt at gjerningspersonen er norsk statsborger eller hjemmehørende i Norge.⁴¹

I forarbeidene begrunner Justis og Politidepartementet dette med at regelen kan være med å forebygge at nordmenn bidrar til seksuell utnyttelse og menneskehandel i utlandet. De peker også på at regelen kan bidra til å skape en holdningsendring fordi det er grunn til å tro at mange norske menn kjøper sex for første gang i utlandet. Departementet påpeker imidlertid at det kan være utfordringer knyttet til håndhevingen av en slik bestemmelse.

2.2.5 Strafferammen

Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. Dette betyr at politiet har adgang til pågrep etter straffeprosessloven § 171. Denne muligheten er nok begrunnelsen for den relativt høye strafferammen for en slik handling. Forarbeidene nevner også adgangen for politiet til pågrep.⁴²

Strafferammen er imidlertid inntil 1 år dersom den seksuelle omgang eller handling har skjedd på en særlig krenkende måte, uten at forholdes straffes etter andre bestemmelser, jf siste ledd. Som eksempel på dette nevnes det i forarbeidene at det er brukt dyr eller handlingen er begått på en smertefull måte.

2.3 Bakgrunnen for lovendringen

Spørsmålet om å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester har tidligere vært vurdert ved flere anledninger. Både i 1982-83 og 1986-87 ble dette spørsmålet vurdert av Justis- og politidepartementet.⁴³

Da straffelovens kapittel om seksuallovbrudd ble revidert ved lov 11. august 2000 nr. 76, ble det innført et forbud mot å kjøpe seksuelle tjenester fra mindreårige. Videre

⁴⁰ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 9 pkt. 5.4.3

⁴¹ Strl. § 12 nr.3 bokstav a

⁴² Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 12 pkt 5.7

⁴³ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 1

ble det i proposisjonen uttalt at man ville vurdere spørsmålet om en generell kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester igjen etter to år.

Norge har også noen forpliktelser internasjonalt for å komme med tiltak mot menneskehandel. FNs 55. generalforsamling vedtok 15. november 2000 en protokoll for å forebygge, bekjempe og straffe handel med mennesker. Protokollen er også omtalt som Palermoprotokollen, og pålegger statene å legge til rette for, sikre og vurdere lovtiltak eller andre tiltak på nærmere fastsatte områder som gjelder menneskehandel. Norge ratifiserte Palermoprotokollen 27. juni 2003, og fikk i denne forbindelse en egen bestemmelse i straffeloven om menneskehandel, som blant annet rammer det å utnytte noen til prostitusjon.⁴⁴

Dermed måtte også daværende regjering i Norge utarbeide en handlingsplan mot menneskehandel. Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2003 – 2005) vedkjenner Norges ansvar for å hindre rekruttering av kvinner og barn til utnyttelse, samt ansvaret med å begrense etterspørselen som skaper et marked for menneskehandel. Det ble etter denne blant annet satt i gang tiltak som skulle prøve å dempe etterspørselen fra kjøpere av seksuelle tjenester for å begrense lønnsomheten av menneskehandel til prostitusjonsformål, noe som ble gjort hovedsakelig ved hjelp av kompetanse- og informasjonstiltak.

På bakgrunn av denne handlingsplanen ble det satt ned en arbeidsgruppe⁴⁵ som skulle innhente erfaring fra Sverige og Nederland med rettslig regulering av prostitusjon. Sverige kriminaliserte sexkjøp i 1999, mens Nederland legaliserte kjøp og salg av prostitusjon samt bordeller fullt ut. Både Sverige og Nederland gjorde dette med samme formål, nemlig å regulere prostitusjonen.

Arbeidsgruppens rapport skulle legges til grunn for en beslutning om sexkjøp skulle kriminaliseres i Norge. Gruppen klarte imidlertid ikke å bli enige om et klart standpunkt for eller mot kriminalisering. Flertallet var usikre på den svenske løsningens effekt, samtidig som de var bekymret for de utilsiktede virkningene av den svenske

⁴⁴ Strl. § 224

⁴⁵ Arbeidsgruppen besto av professor dr. juris Ulf Stridbeck, Universitetet i Oslo (leder), politiinspektør Olaf Kristiansen, Politidirektoratet, og professor dr. med. Berit Schei, NTNU.

loven. Daværende justisminister, Odd Einar Dørum, uttalte faktisk i etterkant at den svenske løsningen syntes å ha rammet de svakeste prostituerte hardest, og at innsatsen i Norge fremdeles skulle rettes mot å avdekke og straffeforfølge bakmenn. Dørum sa videre at de utfordringene prostitusjon brakte med seg måtte løses med sosialpolitiske virkemidler, ikke strafferettslige.⁴⁶

I 2005 fikk Norge ny regjering bestående av Arbeiderpartiet (AP), Sosialistisk Venstreparti (SV) og Senterpartiet (SP). Disse partiene hadde etter hvert et annet syn på spørsmålet om hvordan man skulle løse problemene knyttet til prostitusjon.

I Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006-2009) var et av tiltakene å gjennomgå lovgivningen som rammer menneskehandel for å vurdere behovet for eventuelle endringer.⁴⁷ Videre skulle det også her bli nedsatt en egen arbeidsgruppe av Justis- og politidepartementet, og denne skulle gjøre nettopp dette. Arbeidsgruppen skulle også vurdere om kjøp av seksuelle tjenester skulle kriminaliseres. Særlig dette siste manet til stor politisk debatt, og det var delte meninger om kriminalisering var den riktige løsningen for å bekjempe menneskehandel.

Fort kan nevnes at flere mente de eksisterende reglene om menneskehandel ivaretok kravet om bekjempelse av menneskehandel godt nok, bare de ble overholdt.⁴⁸ Det måtte i det minste holde med et forbud mot sexkjøp fra prostituerte som er offer for menneskehandel, da et generelt forbud mot sexkjøp ville gå for hardt utover den personlige friheten.⁴⁹ Et forbud ville også kunne gå hardest utover de prostituerte.⁵⁰

Andre mente at de eksisterende reglene som rammet menneskehandel ikke var nok, men at man for å bekjempe menneskehandel på en best mulig måte også måtte kriminalisere sexkjøp.⁵¹ Noen påpekte at det ville være tilnærmet umulig å overholde en regel som kun setter forbud mot sexkjøp av prostituerte utsatt for menneskehandel.⁵²

⁴⁶ Justis- og politidepartementet (2004 a)

⁴⁷ Justis- og politidepartementet (2006) s. 19

⁴⁸ Forhandl. i Odelstinget nr 6 (2008-2009) s. 36 og 41

⁴⁹ PION (2007)

⁵⁰ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 5

⁵¹ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 8

⁵² Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 7

Det ble også påpekt at likhetshensyn gjorde seg gjeldende, og at det av den grunn måtte innføres et *generelt* forbud.⁵³

På samme tid foregikk det en drastisk økning i den synlige prostitusjonen, mye på grunn av en stor økning av prostituerte fra Nigeria.⁵⁴ Dette kan være et moment med avgjørende betydning for at de som tidligere var imot forbud mot sexkjøp nå forandret standpunkt.⁵⁵

Før Justis- og politidepartementet fikk satt ned arbeidsgruppen til å vurdere et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester, ble det i 2007 etter omfattende debatt vedtatt å gå inn for et slikt forbud på APs og SVs landsstyremøter.⁵⁶ SP hadde tidligere gått inn for et slikt forbud.⁵⁷ De tre regjeringspartiene gikk dermed samlet inn for dette, og utarbeidet et forslag om kriminalisering av kjøp av seksuelle tjenester.⁵⁸ Justis- og politidepartementet fant det dermed unødvendig å på nytt sette sammen en arbeidsgruppe, og besluttet i stedet å sende ut et bredt høringsnotat om forslaget om kriminalisering av sexkjøp.⁵⁹ Forslaget fra de tre regjeringspartiene ble vedtatt av Stortinget i november 2008, mot stemmene til Fremskrittspartiet, Høyre og Venstre.⁶⁰

2.4 Målsetninger med lovendringen

Av Justis- og politidepartementets høringsnotat til forslaget om forbud mot sexkjøp kommer det frem at ”Regjeringen ønsker å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester... som ledd i å bekjempe prostitusjon og menneskehandel. Det er regjeringens målsetting at straffebudet vil bidra til å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og være med på å forhindre at kvinner og menn drives til prostitusjon eller utsettes for menneskehandel.”.⁶¹

⁵³ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 7

⁵⁴ Pro Sentret (2011) s. 10

⁵⁵ Pro Sentret (2011) s. 30

⁵⁶ Tveit og Skilbrei (2008) s. 9 og Skartein (2008) s. 7

⁵⁷ Skartein (2008) s. 7

⁵⁸ Justis- og Politidepartementet (2007)

⁵⁹ Ot.prp. nr.48 (2007-2008) s. 2

⁶⁰ Forhandl. i Odelstinget nr 6 (2008-2009) s. 56

⁶¹ Justis- og Politidepartementet (2007) s. 2

Jeg går ut i fra at Justis- og politidepartementet i forarbeidene (Ot.prp. nr. 48) har de samme målsetningene med lovendringen som i høringsnotatet. I forarbeidene er det imidlertid omtrent kun målsetningen om bekjempelse av menneskehandel som er nevnt av departementet, og det kan virke som lovgivers hovedmotiv for lovendringen var at det ville bli lettere å bekjempe menneskehandel. På side 7 under pkt 5.2 ”*Bør kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester gjelde generelt eller begrenses til visse tilfeller?*” er departementets syn at ”det er nødvendig med et generelt forbud mot kjøp av seksuelle tjenester for å kunne ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel. Et generelt forbud vil også kunne bidra til å svekke rekrutteringen av nye kunder, og dermed hindre at prostitusjonsmarkedet stadig øker.”⁶²

Videre antar departementet at kriminaliseringen vil føre til umiddelbare endringer i prostitusjonsmarkedet. Gatemarkedet vil dels forsvinne eller bli mer skjult.⁶³ Noe mer enn dette nevner ikke departementet i forarbeidene angående motivene for lovendringen.

Også under forhandlingene i Odelstinget var argumentet om å forbygge menneskehandel helt klart det altoverveiende argumentet.⁶⁴ Det var praktisk talt kun å bruke loven som et middel i bekjempelsen av menneskehandel Justisministeren snakket om.⁶⁵

Departementet trekker imidlertid opp en del ønskede virkninger og mål ved lovendringen uttalt fra enkelte av høringsinstansene, men også her er det å bruke loven til å bekjempe menneskehandel et gjennomgående argument.

Trøndelag statsadvokatembeter uttaler blant annet at en har erfaring for at Norge betraktes som et attraktivt land for menneskehandel. De trekker fram et eksempel fra retten hvor en bakmann fortalte han hadde valgt Norge på grunn av de høye prisene på seksuelle tjenester og at det var lite oppmerksomhet fra de norske myndighetene. Trøndelag statsadvokatembeter uttaler videre at de mener en kriminalisering på sikt vil endre holdninger til kjøp av seksuelle tjenester, føre til en reduksjon i etterspørsel etter kjøp av slike tjenester og gjøre det vanskeligere for bakmenn å etablere seg i Norge.

⁶² Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 8

⁶³ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 17

⁶⁴ Forhandl. i Odelstinget nr 6 (2008-2009)

⁶⁵ Forhandl. i Odelstinget nr 6 (2008-2009) s. 41

Rogaland politidistrikt trekker også fram at et generelt forbud mot sexkjøp vil bidra til en holdningsendring og at markedet for prostitusjon vil bli redusert.

Oslo politidistrikt mener faktisk det er en lettere oppgave å holde oversikt over innemarkedet, og dersom kjøp av seksuelle tjenester blir forbudt, vil noen av de prostituerte reise ut av Norge, mens noen vil forsøke seg på innemarkedet. For dette markedet må det skaffes leiligheter eller andre lokaliteter, det må annonseres og eventuelt transporteres. *Oslo politidistrikt* mener disse aktivitetene vil være synlig for politiet og ”allerede pr i dag har politiet god oversikt over innendørsmarkedet”. De anser kriminaliseringen for å være utelukkende positiv for å forhindre menneskehandel, og også vanskeliggjøre virksomheten til de multikriminelle hallikene som oppfattes å drive med alle former for kriminalitet som innbringer penger.

Etter dette kan følgende målsetninger med lovendringen listes opp:

- Bekjempe prostitusjon
- Bekjempe menneskehandel og hallikvirksomhet
- Skape en holdningsendring
- Redusere etterspørselen
- Redusere prostitusjonsmarkedet
- Forhindre rekruttering til prostitusjon

I forarbeidene trekker departementet også frem en del potensielle negative virkninger ved lovendringen påpekt av enkelte høringsinstanser. Flere av høringsinstansene mente kriminaliseringen ville føre til en forverring av situasjonen for de prostituerte.⁶⁶

PION mente et forbud ville skape et lukrativt marked for tredjeparter og økt hallikvirksomhet, og at det ville gjøre de prostituerte mer utsatt for voldssituasjoner og situasjoner som utgjør en helserisiko.⁶⁷

Pro Sentret viste til at lovendringen kunne føre til at prostitusjonsmarkedet ville gå under jorda, kvinnene bli hardt rammet, og at det ville åpne for mer kriminalitet.

⁶⁶ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 5

⁶⁷ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 5

Videre mente Pro Sentret at en kriminalisering av kun den som kjøper sex, gir uttrykk for en umyndiggjøring av den som selger sex.⁶⁸

HivNorge mente forslaget ville medføre en fare for økt hivsmitte.

Sosial- og helsedirektoratet var enige i de målsetningene som kom fram i høringsnotatet, men mente en kriminalisering ville skyve fokuset vekk fra en sosialpolitisk innfallsvinkel.⁶⁹

Hordaland statsadvokatembeter mente det var ingen grunn til å tro en generell kriminalisering ville bekjempe eller redusere prostitusjonen vesentlig. De pekte også på at avhengig av hvordan oppdagelsesrisikoen ville bli opplevd fra kjøperne, kunne prostitusjonen innta andre former og bli mer skjult for å unngå straffeforfølgning. Hordaland statsadvokatembeter mente også det var grunn til å stille spørsmål ved etikken i den foreslåtte straffebestemmelsen. Dette fordi de prostituerte har ulike grunner for å prostituere seg, og prostitusjon ikke nødvendigvis er et resultat av utnyttelse av den prostituerte.

Bergen legevakt peker på at kriminaliseringen kan føre til en dårligere helsesituasjon i den grad både den som selger og den som kjøper sex ikke lenger vil våge å ta kontakt med helsevesenet.

Norsk senter for menneskerettigheter ber departementet vurdere om et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester krenker individets rett til en "privatsfære og retten til å etablere og utvikle relasjoner til andre mennesker" ettersom retten til familieliv også i en viss grad omfatter retten til å etablere og utvikle seksuelle relasjoner til andre mennesker.

Etter dette kan de eventuelle negative virkningene ved lovendringen nevnt i forarbeidene oppsummeres med:

- Forverring av situasjonen for de prostituerte
- Skape et større marked for tredjemenn
- De prostituerte mer utsatt for vold
- Økt helserisiko
- Prostitusjonsmarkedet mer skjult
- Økt kriminalitet

⁶⁸ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 5

⁶⁹ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 6

Justis- og politidepartementet understreket at kriminalisering av sexkjøp måtte ses i sammenheng med andre tiltak rettet mot menneskehandel og hjelpetiltak rettet mot de som allerede er i prostitusjon.⁷⁰ Tiltakene som ble lagt fram i Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel (2006 – 2009) skulle bli særlig fulgt opp.⁷¹ Dette var noe som fikk bred støtte av høringsinstansene Justis- og politidepartementet hadde sendt høringsnotat til.

Justis- og politidepartementet understreket også i høringsnotatet et forslag om at prostitusjonsmarkedet skulle kartlegges på forhånd, og at kartleggingen skal gjennomføres slik at den kan gjentas etter en stund for å evaluere effekten av loven. Dette var også noe som fikk bred støtte av høringsinstansene.⁷²

Arbeidet med å kartlegge prostitusjonsmarkedet ble utført av forskningsstiftelsen FAFO, og ble startet i januar 2008 og sluttført høsten samme år. Justis- og politidepartementet og flere av høringsinstansene mente denne kartleggingen av prostitusjonsmarkedet, spesielt med vekt på organisering av virksomheten og prostituerte egne erfaringer, ikke bare var viktig som et grunnlag for senere evaluering. Den var også viktig for å utforme målrettede tiltak for å begrense eventuelle skadevirkninger av kriminaliseringen.

En evaluering av tilstanden etter lovgivningen har det ikke blitt bevilget midler til enda. Det er nok uansett for tidlig med en slik evaluering, og det kan være lurt å la loven få virke i noen år til slik at vi også får de langsiktige virkningene med i evalueringen.

Det er imidlertid langt på veg en slik evaluering av loven som blir tema for denne oppgaven, der problemstillingene vil knytte seg til om lovendringen har virket etter sin hensikt, samt hvilke negative konsekvenser lovendringen ser ut til å ha. Jeg vil i hovedsak konsentrere meg om de negative konsekvensene overfor de prostituerte, i og med at lovendringen kun var ment å ramme kjøperne og bakmenn. Samtidig kan lovendringen ha en del uheldige konsekvenser overfor samfunnet, noe som jeg også vil

⁷⁰ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 7

⁷¹ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 16

⁷² Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 16

komme inn på. Fordi lovendringen er rimelig fersk, er det ikke mulig å komme med endelige og fullstendige konklusjoner på dette området. Derav ble også tittelen på oppgaven nettopp ”En drøfting av eventuelle negative konsekvenser ved forbud mot sexkjøp”.

3 Har lovendringen oppnådd sine tilsiktede virkninger?

3.1 Innledning

Etter lovforarbeidene skulle lovendringen i hovedsak være et middel for å bekjempe menneskehandel og hallikvirksomhet, redusere prostitusjonsmarkedet og bidra til en holdningsendring.

Den nye lovtilstanden er fortsatt inne i en tidlig fase, og det er ikke mulig å vite så mye om de endelige virkningene av lovendringen ennå. Det er heller ikke gjort så mange undersøkelser og kartlegginger etter lovendringen trådte i kraft. Det finnes imidlertid nok data til å se på en del av de kortsiktige virkningene. Særlig når det gjelder *tilbudssiden* på prostitusjonsmarkedet kan man se om lovendringen har virket, da Pro Sentret estimerer antallet prostituerte hvert år. Det er også de negative konsekvensene i forhold til de prostituerte som er et av hovedområdene denne oppgaven skal belyse, så det er i hovedsak virkningen av loven på dette området som vil være tema for denne drøftelsen. Angående *etterspørselsiden* i prostitusjonsmarkedet er dette noe det finnes svært lite tall på både før og etter lovendringen, og drøftingen her blir dermed begrenset. Det samme gjelder spørsmålet om lovendringen har redusert menneskehandel.

Når det gjelder holdningsendringer finnes det en undersøkelse om nettopp dette foretatt både før og etter lovendringen, men også her er det for tidlig å trekke fullstendige konklusjoner.

3.2 Har tilbudet i prostitusjonsmarkedet blitt redusert?

I forarbeidene til strl. § 202a ble det antatt at en kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling ville føre til umiddelbare endringer i

prostitusjonsmarkedet.⁷³ Det ble videre antatt at gatemarkedet til dels ville forsvinne eller bli mer skjult. Det finnes noen undersøkelser og rapporter på antall prostituerte både før og etter lovendringen trådte i kraft.⁷⁴

Ifølge tallene til FAFO var det i 2008 totalt 3057 ulike prostituerte på det norske prostitusjonsmarkedet i løpet av et år. Tallene stemmer også bra med de tallene Pro Sentret opererer med for samme år, som sier at det da var totalt 3246 ulike prostituerte i løpet av et år.⁷⁵ I tillegg har FAFO brukt Pro Sentrets tall på gateprostituerte fra 2007 i sin beregning, og det er et lavere tall enn Pro Sentrets tall fra 2008.⁷⁶ Dette betyr at tallene til FAFO og Pro Sentret er tilnærmet like, noe som styrker sjansen for at tallene er nært det reelle. Pro Sentret har også tall for årene etter loven tredde i kraft, og man kan dermed sammenligne situasjonen før og etter lovendringen.

Lovendringen trådte i kraft 1.1.2009 og ifølge Pro Sentret var det i løpet av dette året totalt 1800 ulike prostituerte på det norske prostitusjonsmarkedet. Tallet fra 2008 var 3246, og lovendringen førte dermed umiddelbart til en vesentlig nedgang i antall prostituerte. Ifølge Pro Sentret var imidlertid 2008 et toppår for antall prostituerte grunnet et ønske om å utnytte siste tid av et lovlig marked for kjøp av seksuelle tjenester, noe også FAFO peker på i sin kartleggingsrapport. På slutten av 2008 gikk antallet prostituerte noe ned, men totalt sett har det aldri vært så mange prostituerte i Norge som i 2008. Det kan påpekes at en del av oppgangen muligens skyldes en ekstra grundig kartlegging i 2008 som følge av at den nye lovendringen snart skulle tre i kraft. Noe sannhet kan det nok være i dette, men jeg ser ingen grunn til at for eksempel Pro Sentret skulle forandre sine rutiner for å fastsette dette tallet. De hevder tvert i mot at de har brukt den samme metoden for opptelling de siste årene.⁷⁷ Dermed er oppgangen etter min mening for vesentlig til alene å kunne skyldes dette, og forklaringen om et ønske å utnytte siste rest av et lovlig marked virker mer sannsynlig. Ifølge tall fra Pro Sentret var det i 2008 totalt 1416 personer i gateprostitusjon i Norge mot 1167 året før,

⁷³ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 17

⁷⁴ Se pkt 1.3

⁷⁵ Pro Sentret (2009) s. 5

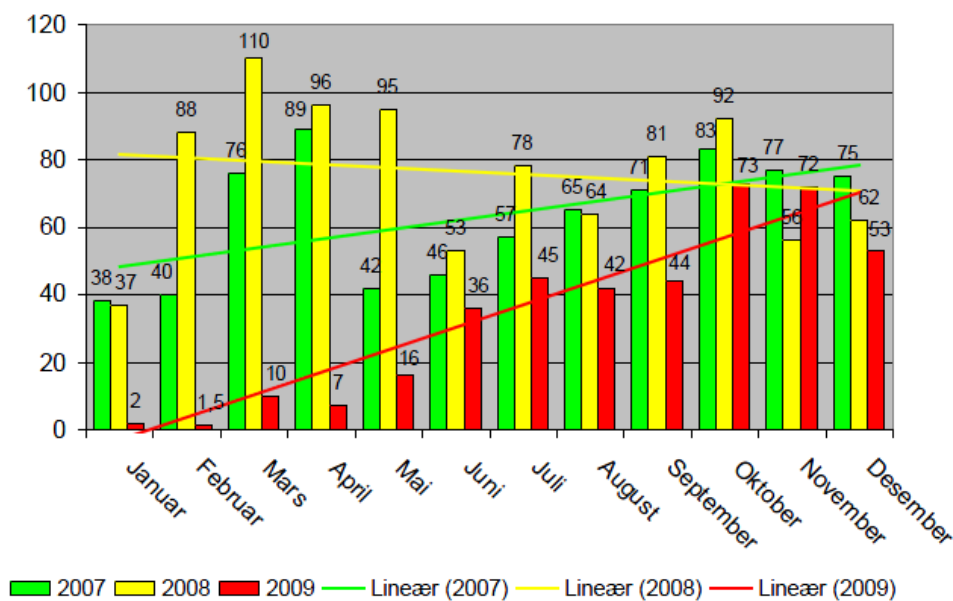
⁷⁶ Se tabell 3

⁷⁷ Pro Sentret (2011) s. 96

noe som er en oppgang på nærmere 22 %.⁷⁸ Og ifølge Pro Sentrets tall for prostituerte på annonsemarkedet var det i Norge totalt 1389 her i 2008 mot 1132 i 2007, noe som er en oppgang på nærmere 23 %. Dette er etter min mening også en alt for stor oppgang til å kunne skyldes *naturlige* svingninger.

Videre gikk prostitusjonsmarkedet brått ned da loven ble innført, og var forholdsvis lavt i hele 2009. Likevel var det betydelig lavere i starten av året, noe vi kan se av tabellen under.

Tabell 2. Antall forskjellige prostituerte truffet på gata 2007, 2008 og 2009 i snitt per kveld

Kilde: Pro Sentret (2010) s. 15

»

Det lave antallet prostituerte i starten av året knytter seg til en stor oppmerksomhet rundt det nye forbudet. I januar var det viktig å markere en ny rettstilstand og politiet i de store byene rustet seg til kamp både mot gateprostitusjon og den som foregikk på innemarkedet. I løpet av våren tok markedet seg imidlertid opp igjen, og på sensommeren var det i Oslo et omtrent like høyt nivå på gateprostitusjonen som i 2007.⁷⁹ Ser vi på tallene fra 2010 tyder også disse på at den drastiske nedgangen i

⁷⁸ Pro Sentret (2009) s. 11

⁷⁹ Pro Sentret (2010) s.19

2009 var forbigående.⁸⁰ I følge Pro Sentret økte antall forskjellige prostituerte i løpet av et år fra 1800 i 2009 til 2200 i 2010.

Den nyeste rapporten fra Pro Sentret hevder det i 2011 var 1780 forskjellige prostituerte på innemarkedet mot 1390 året før. Dette er faktisk en oppgang på 28 %. Samtidig hevder Pro Sentret at antall forskjellige prostituerte i gateprostitusjon i Oslo har økt fra 670 i 2010 til 850 i 2011, noe som er en økning på 27 %. Pro Sentret oppsummerer rapporten med at gateprostitusjonen i hele landet til nå kun har gått ned med cirka 30 % siden før lovendringen, mens innemarkedet har økt med 28 % i samme periode.⁸¹

Litt av den samme tendensen så man også i Sverige da de kriminaliserte sexkjøp i 1999. Økningen fra bunnivået ved innføringen av loven er imidlertid vesentlig lavere sammenlignet med Norge. Gateprostitusjonen gikk drastisk ned de første månedene, mens den gradvis økte igjen over tid. Ett år etter loven ble innført var antall gateprostituerte beregnet til 56 % i forhold til året før, og i 2003 var omfanget steget til 59 % i forhold til 1998.⁸²

Det er ikke sikkert nedgangen i antall prostituerte etter lovendringen skyldtes kun innføringen av loven og effekter av denne. Andre faktorer som kan ha betydning er innføringen av metadon- og subutexbehandling, sykdom, død eller ny teknologi.⁸³ Flere av de gateprostituerte kan også ha trukket innendørs. Særlig dette med ny teknologi, og som omtales som den ”tekniske revolusjonen”, har nok spilt en sentral rolle i perioden etter at loven trådte i kraft, slik at færre prostituerte hadde behov for å trekke til gata.

Nedgangen i antall prostituerte i Norge kan nok ikke i like stor grad forklares med ny teknologi og subutexbehandling, da dette i 2009 ikke var like nytt som da det svenske forbudet mot sexkjøp kom. Det kom imidlertid nye retningslinjer for Legemiddelassistert rehabilitering (LAR) i 2010, som gjorde det lettere å bli behandlet med blant annet subutex og metadon. Det er uvisst hvilke virkninger dette har fått, men man kan ikke se bort fra at det kan ha hatt en betydning ved reduksjonen av prostituerte.

⁸⁰ Se tabell 3

⁸¹ Pro Sentret (2011) s. 13

⁸² Pro Sentret (2010) s. 19

⁸³ Skarstein (2008) s. 12

Særlig med tanke på at det er en større andel norske kvinner som har sluttet i prostitusjon, og disse som regel er rusmisbrukere.

Nedgangen i antallet prostituerte i Norge etter lovendringen betyr at noen av de prostituerte har sluttet, mens andre har sluttet sin virksomhet i Norge og fortsatt i et annet land. Når det gjelder de norske prostituerte skyldes nok nedgangen blant disse i hovedsak at noen har sluttet med prostitusjon. De flytter nok ikke til et annet land for å selge seksuelle tjenester der. Samtidig er det grunn til å tro at de fleste utenlandske prostituerte som har sluttet på det norske markedet bare har flyttet sin virksomhet til et annet land.⁸⁴ Dette fordi de er helt avhengige av den inntekten de er vant til for å forsørge både seg selv og familien i hjemlandet, samt betjene gjeld.

Pro Sentret har også fått tilbakemelding fra sine kolleger i både Danmark og Luxemburg at nigerianere har lagt veien dit etter kriminaliseringen av sexkjøp i Norge.⁸⁵ Også i Göteborg har antall prostituerte fra Nigeria de siste årene økt kraftig, noe myndighetene i Sverige mener har sammenheng med den norske lovendringen.⁸⁶

Dersom de fleste utenlandske prostituerte i Norge som slutter å prostituere seg velger å fortsette sin virksomhet i utlandet, vil den totale reduksjonen av prostituerte likevel ikke være så stor som det tilsynelatende kan se ut som. Ønsket om å få kvinner ut av prostitusjon, som var et av formålene med forbudet, blir dermed betydelig svekket. Forbudet ser imidlertid ut til å ha en effekt når det gjelder å redusere antall norske prostituerte, samtidig som det totale antallet prostituerte for Norges del nå er lavere. Et annet spørsmål er om de norske kvinnene som har sluttet med prostitusjon virkelig har det bedre nå enn før.⁸⁷

Etter dette har nok prostitusjonsmarkedet i Norge blitt redusert etter lovendringen ble innført når det gjelder antall prostituerte. Likevel er nok dette markedet vesentlig større enn det lovgiver hadde regnet med. Spesielt med tanke på antagelsen i forarbeidene om at å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester ville føre til at gatemarkedet ”til dels ville forsvinne”.

⁸⁴ Pro Sentret (2011) s. 18

⁸⁵ Pro Sentret (2010) s. 17

⁸⁶ SOU 2010:49, s. 109

⁸⁷ Se pkt 4.2 – Negative konsekvenser for de prostituerte

Det kan også tenkes at en del av de prostituerte har omstilt seg etter lovendringen med tanke på hvordan de skaffer kunder. Noen kan ha gått over til å ha faste kunder uten å annonsere. Dette er sannsynligvis også i samsvar med kundene sine preferanser, da det er større risiko å bli oppdaget av politiet hvis den prostituerte har annonse lett tilgjengelig for alle. Andre kan i større grad få hjelp til å skaffe kunder av bakmenn som ikke bruker annonsering lett tilgjengelig for alle. Prostitusjonen kan med andre ord ha blitt mer skjult, noe som kan føre til at en mindre andel prostituerte blir med i opptellingen enn tidligere.

Uansett er nok antallet prostituerte i Norge totalt sett blitt redusert i tiden etter forbudet mot sexkjøp, så i løpet av denne perioden har forbudet fungert noe lunde i samsvar med formålet om å redusere markedet for prostitusjon.

Det er imidlertid fortsatt et rimelig stort marked, som nok er langt over det lovgiver antok lovendringen ville føre til. Markedet har også ekspandert etter bunnivået i 2009. Spørsmålet er om den umiddelbare reduksjonen av prostitusjonsmarkedet i hovedsak kun er en midlertidig effekt, men at det med tiden tar seg opp til et nivå som ikke er ulikt det som var før forbudet ble innført. Dersom den økningen vi har sett i årene etter innføringen av loven fortsetter, er det ikke mye som skal til før nettopp dette skjer.

Det er også grunn til å spørre seg om det gjenværende markedet, som blant annet er enda mer kriminelt enn før, kanskje også er verre enn før for de prostituerte.⁸⁸

3.3 Har etterspørselen i prostitusjonsmarkedet blitt redusert?

Det finnes ikke sikre tall på hvor mange menn og kvinner som har kjøpt seksuelle tjenester, verken før eller etter lovendringen ble innført. I motsetning til de prostituerte er det vanskeligere å observere og intervju kjøperne av seksuelle tjenester. Dette fører til en alt for lav svarprosent på de kvantitative undersøkelsene, samtidig som det kan gå utover resultatet da en større andel av de som har kjøpt seksuelle tjenester velger å ikke svare på undersøkelsen enn de som ikke har kjøpt slike tjenester.

⁸⁸ Alle kjøperne er jo nå kriminaliserte. Se pkt 4.2.2, 4.2.5 og 4.3.1

Dette var et av områdene FAFO skulle kartlegge i sin rapport, men mente at alle de senere undersøkelser om dette var av for dårlig kvalitet.⁸⁹ Seksualundersøkelsen fra våren 2008 hadde en svarprosent på i underkant 20 %, noe som ikke er godt nok til å fremskaffe sikre tall. FAFO mente problemene med å få en akseptabel svarprosent på slike studier så ut til å være vedvarende, og at det ikke var grunn til å tro at man med andre fremgangsmåter hadde fått en høy nok svarprosent. FAFO mente det heller ikke var noen tidligere undersøkelser det var realistisk å belage seg på.

Det har blitt bøtelagt færre personer i 2010 og 2011 for kjøp av seksuelle tjenester enn i 2009.⁹⁰ Dette skyldes imidlertid med all sannsynlighet politiets prioriteringer, og disse tallene er altfor usikre til å legges vekt på.

Spørsmålet om etterspørselen i prostitusjonsmarkedet har blitt redusert som følge av forbudet mot sexkjøp, blir dermed heller ikke her mulig å gi et godt svar på.

Det finnes imidlertid undersøkelser fra Sverige hvor det har blitt undersøkt andelen av befolkningen som har kjøpt seksuelle tjenester før og etter kriminaliseringen av sexkjøp i Sverige. Resultatene fra undersøkelsene er relevante fordi forbudet mot sexkjøp både Norge og Sverige er tilnærmet like, i tillegg til at de to landene likner hverandre ellers på de fleste andre områder.

Det ble i 1996, tre år før Sverige kriminaliserte sexkjøp, gjort en undersøkelse om dette av Sven-Axel Månsson.⁹¹ I 2008 ble det gjort en tilsvarende undersøkelse av Jari Kuosanen.⁹² I undersøkelsen fra 1996 oppgir 13,6 % at de har erfaring med sexkjøp, mens i undersøkelsen fra 2008 oppgir 8 % at de noen gang har kjøpt sex. Dette tyder på at forbudet førte til at færre kjøper seksuelle tjenester, og at etterspørselen dermed er redusert. Det samme vil med all sannsynlighet også gjelde i Norge.

Man kan også se litt på hva de prostituerte selv mener om etterspørselen. I undersøkelsen av Utekontakten i Bergen fra 2010 var kvinnene samstemte om at det var færre kunder etter lovendringen.⁹³ Også mange av de prostituerte FAFO snakket med

⁸⁹ Tveit og Skilbrei (2008) s. 132

⁹⁰ Pro Sentret (2011) s. 100

⁹¹ Holmström (2008) s. 30

⁹² Holmström (2008) s. 30

⁹³ Utekontakten i Bergen (2010) s. 35

rett før lovendringen hevder de hadde vesentlig færre kunder da enn før.⁹⁴ Selv om dette kom fram av undersøkelsen til FAFO før lovendringen, må det antas at dette var en forsmak på lovendringens effekt, og at kundene fortsatt i stor grad holder seg borte fra markedet av ulike årsaker. FAFO konkluderer med at ”Noen vil sikkert slutte å kjøpe sex, både fordi de blir avskrekket av faren for å bli tatt av politiet, og fordi deres holdninger til prostitusjonskjøp endres av at norske myndigheter synes det er så problematisk at det forbys. Andre igjen vil fortsette å kjøpe seksuelle tjenester, noen på samme arenaer som tidligere, mens andre skifter praksis på grunn av holdningsendring overfor menneskehandel eller frykten for å bli tatt”.

Som sagt er det for lite for å vite noe sikkert om etterspørselen har sunket eller ikke. Det er imidlertid sannsynlig at når myndighetene gjør en handling ulovlig, vil dette ha stor innvirkning på antallet som utfører en slik handling. Når antall prostituerte har gått ned etter lovendringen, har sannsynligvis antallet kunder gått vesentlig mer ned enn dette. Dette er også noe undersøkelsen fra Sverige og uttalelsene til de prostituerte er med på å bekrefte. At andelen prostituerte i forhold til kjøpere har blitt høyere, kan få negative konsekvenser for de prostituerte, noe jeg vil behandle nedenfor.⁹⁵

3.4 Har det skjedd en holdningsendring som følge av lovendringen?

Spørsmålet er om det som følge av lovendringen har skjedd en endring i befolkningens holdninger til sexkjøp, da en av målsetningene med lovendringen var at befolkningen skulle bli mer negative til dette. Her finnes det heller ikke mye data, men jeg har funnet en undersøkelse av forskerne Niklas Jakobsson og Andreas Kosadam (NOVA), som jeg mener er av interesse.⁹⁶

Av undersøkelsen kommer det fram at 44 % av den norske befolkningen er i mot forbudet mot sexkjøp. Dette var ikke ulikt resultatet før lovendringen, og undersøkelsen konkluderer med at lovendringen ikke har hatt noen innvirkning på den generelle befolkningens holdninger når det gjelder hvorvidt det burde være ulovlig å kjøpe

⁹⁴ Tveit og Skilbrei (2008) s. 80

⁹⁵ Se pkt. 4.2

⁹⁶ Se pkt. 1.3.2

seksuelle tjenester. I Oslo var det imidlertid en økning i andelen som mener det er galt å kjøpe seksuelle tjenester.⁹⁷ Jakobsson og Kosadam forklarer dette med at lover og regler ser ut til å ha større innvirkning på de menneskene som er nærmest og mest berørt av det regelen omhandler.

De fant også at den yngre delen av befolkningen var mer tilbøyelig med å godta eller tilpasse seg den nye lovgivningen enn den eldre del av befolkningen.⁹⁸ Videre ble en hypotese om at folk som i større grad stoler på politikerne forandrer mening i samhold med ny lovgivning avfeid i denne undersøkelsen.

Det er viktig å huske på at denne undersøkelsen kun gjenspeiler de kortsiktige effektene.. Å skape en holdningsendring er ofte noe som skjer over tid. I en undersøkelse fra Sverige i 2008, ni år etter lovendringen, oppgir 71 % at de vil beholde forbudet mot sexkjøp.⁹⁹ Av mennene ville 60 % beholde forbudet, mens denne andelen var 79 % hos kvinnene.

Det er for tidlig å slå fast om det har skjedd en holdningsendring. Likevel er det mye som tyder på at det ikke har blitt en slik holdningsendring lovgiver hadde håpet på. Jeg vil imidlertid anta den langsiktige virkningen av lovendringen vil være at befolkningen generelt til en viss grad blir mer negative til sexkjøp enn det som var tilfellet før lovendringen. Når en handling blir gjort ulovlig, vil det nok med tiden virke inn på en del av den befolkningen som tidligere var positive til sexkjøp. Det vil også være ungdom som vokser opp med at sexkjøp er ulovlig, og samtidig vil en del av de eldre som er positive til sexkjøp falle fra.

3.5 Har det blitt en reduksjon av menneskehandelen og hallikvirksomhet i Norge?

En av hovedgrunnene for innføringen av lovendringen, var å lettere kunne bekjempe og dermed redusere menneskehandelen i Norge.¹⁰⁰ Nært opp til menneskehandel står hallikvirksomhet, og det kan ofte være vanskelig å trekke en klar

⁹⁷ Jakobsson og Kosadam (2010) s. 17

⁹⁸ Jakobsson og Kosadam (2010) s. 4

⁹⁹ Holmstöm (2008) s. 29

¹⁰⁰ Se pkt 2.4 – Målsetninger for loven

grense mellom disse to områdene. Svært mange som driver med hallikvirksomhet driver også med forhold som blir karakterisert som menneskehandel. Å vite noe om tallene på menneskehandel er svært vanskelig,¹⁰¹ og det blir også for usikkert å legge vekt på antall saker politiet har hatt som innebærer menneskehandel. Det er uansett for tidlig å vite konkret om det har skjedd en reduksjon av menneskehandelen i Norge.

Bortsett fra en eventuell reduksjon av antall sexkjøp og prostituerte, er det vanskelig å se for seg at lovendringen på noen måte skulle bidra til å redusere menneskehandelen.

I en undersøkelse Utekontakten i Bergen gjorde i 2009 kommer det faktisk fram at kriminaliseringen førte til at en del prostituerte faktisk trenger ytterligere hjelp og bistand fra andre til å organisere deres prostitusjon.¹⁰² Og her er det forskjell på hva de prostituerte oppfatter som hjelp og hva norske myndigheter vurderer som organisering i henhold til bestemmelsene som rammer hallik- og menneskehandel. I undersøkelsen av Utekontakten i Bergen året etter går det fram at organiseringen i prostitusjonsmarkedet helt klart har økt. Samtidig fremkommer det i intervju av nøkkelinformantene til Utekontakten i Bergen at det i noen miljø nå er større mulighet for å tjene penger på andres prostitusjon fremfor å fortsette med eget sexsalg.¹⁰³

En grunn til dette kan være at de prostituerte nå i større grad trenger hjelp for å skaffe seg kunder. Mange kan også ha større behov for hjelp til å skaffe seg en leilighet der de kan drive sin virksomhet. Dette gjelder i hovedsak nye prostituerte som vil inn på markedet, men også de etablerte prostituerte trenger nå i større grad hjelp til dette. Det er nå en økning i antall prostituerte som mister leiligheten de leier, fordi huseier nå oftere blir gjort oppmerksom på av politiet at det foregår prostitusjon i leilighetene de leier ut. Det har også blitt vanskeligere for de prostituerte å leie hotellrom etter lovendringen, og særlig de som reiser rundt til forskjellige byer trenger nå hjelp til å leie et rom på andre måter.¹⁰⁴

I tillegg kan kundene bli mer skeptiske til å forhandle med de prostituerte direkte, og føler det er tryggere å forhandle vha en tredjepart. Dette skaper et marked for

¹⁰¹ Tveit og Skilbrei (2008) s. 102

¹⁰² Utekontakten i Bergen (2009) s. 24

¹⁰³ Utekontakten i Bergen (2010) s. 18

¹⁰⁴ Utekontakten i Bergen (2010) s. 18

tredjeparter som organiserer prostitusjonen. Utleie av rom og annen form for organisering har nå blitt en klar inntektskilde for enkelte, ifølge Utekontakten i Bergen.¹⁰⁵

Arbeidsgruppen som så på erfaringene med kriminalisering av sexkjøp i Sverige og avkriminalisering i Nederland, fant også ut at kriminaliseringen i Sverige førte med seg et problem når det gjaldt å avdekke menneskehandel. Tidligere hadde kjøpere av seksuelle tjenester vært en viktig ressurs for politiet da de ofte meldte i fra dersom de fikk kunnskap eller misstanke om at en kvinne var utsatt for menneskehandel.¹⁰⁶ Når kundene nå er kriminalisert sier det seg selv at ingen av disse vil gi slike opplysninger lenger. Det er også klart forbudet mot sexkjøp i Norge fører med seg det samme problemet.

4 Eventuelle negative konsekvenser ved lovendringen

4.1 Innledning

Formålet med lovendringen var i all hovedsak å ramme kundene og bakmenn, men er det virkelig slik denne loven har virket?

Undersøkelsen fra Utekontakten i Bergen fra 2009 kunne faktisk rapportere om at det nå var blitt et ”kjøpers marked”.¹⁰⁷ Det ble også av forskjellige høringsinstanser påpekt at lovendringen kunne medføre flere negative konsekvenser for de prostituerte.¹⁰⁸ I undersøkelsen fra Utekontakten i Bergen fra 2010 kom det fram at de prostituerte hadde en relativt entydig negativ oppfatning av loven.¹⁰⁹ Også den siste rapporten til Pro Sentret påstår det er mye som tyder på at lovendringen har forverret livsbetingelsene til kvinner og menn i prostitusjon.¹¹⁰

¹⁰⁵ Utekontakten i Bergen (2010) s. 18

¹⁰⁶ Justis- og politidepartementet (2004 b)

¹⁰⁷ Utekontakten i Bergen (2009) s. 24

¹⁰⁸ Se pkt. 2.4 - Målsetninger med loven

¹⁰⁹ Utekontakten i Bergen (2010) s. 25

¹¹⁰ Pro Sentret (2012) s. 13

Det er først og fremst de negative konsekvensene som følge av lovendringen jeg vil ta tak i her, og da med hovedvekt på de som rammer de prostituerte.

Det kan være mange grunner til at lovendringen fører til negative konsekvenser for de prostituerte. Først og fremst blir inntektsgrunnlaget deres redusert, forutsatt at loven fungerer etter intensjonen om å svekke etterspørselen og at etterspørselen blir redusert i forhold til tilbudet. All forskning peker på at kvinner selger sex først og fremst fordi de virkelig trenger pengene, og ikke har særlig mye andre muligheter.¹¹¹ Mange av kvinnene kan dermed havne i en desperat situasjon, og blir mer avhengige av hjelpetiltak, eller må ty til kriminalitet for å skaffe pengene de trenger. Dette vil særlig gjelde for de rusavhengige, men også de som er arbeidsledige og har prostitusjon som eneste inntekt, eller de som ikke har arbeidstillatelse fordi de oppholder seg ulovlig i Norge.

En annen mulig negativ konsekvens som blant annet Sosial-og helsedirektoratet, Pro Sentret, Kirkens Bymisjon og PION uttrykte bekymring for i sine høringsuttalelser, er at lovendringen kan medføre en økning av volden mot de prostituerte dersom loven ble innført.¹¹²

Lovendringen kan også ha en del negative konsekvenser for samfunnet, noe som blir drøftet i pkt. 4.3.

4.2 Negative konsekvenser for de prostituerte

4.2.1 Svekket inntjening

En konsekvens av forbudet mot sexkjøp er at inntjeningen til de fleste prostituerte ser ut til å ha blitt redusert, særlig for de som er i gateprostitusjonen. Dette er en logisk konsekvens av forbudet. Når kjøperne blir kriminaliserte, men ikke selgerne, fører dette til at andelen kjøpere og selgere forandrer seg til ulempe for de prostituerte. Lovendringen går nok også utover hvor *ofte* de som kjøper seksuelle tjenester gjør dette. Kundegrunnlaget og dermed inntektsgrunnlaget til de prostituerte blir dermed

¹¹¹ Tveit og Skilbrei (2008) s. 14

¹¹² Bjørndahl og Norli (2008) s. 12

reduisert. Undersøkelser som Utekontakten i Bergen har gjort tyder også på dette.¹¹³ Her hevder de fleste kvinnene at de nå har lavere inntekt og færre kunder.¹¹⁴ Utekontakten i Bergen hevder også at de prostituerte trolig har fått økte kostnader for å organisere sin prostitusjon, samt reiseutgifter, og at dette også er noe som bidrar til en svekket inntjening.

Svekket inntjening får mest negative konsekvenser for de minst ressurssterke kvinnene, som også omtrent uten unntak tilhører nettopp gateprostitusjonen. For de aktørene som har sterke ressurser og større kapital er det lettere å omlegge og tilpasse seg den nye lovgivningen. For de ressursvake gateprostituerte er dette vanskeligere, eller ikke mulig i det hele tatt å forandre måten de praktiserer prostitusjon på.

Flere av de prostituerte FAFO har intervjuet forteller at det er tyngre og vanskeligere å jobbe nå enn før.¹¹⁵ Dette var rett før den nye loven trådte i kraft da det som ellers hadde vært et toppår for prostitusjonsmarkedet begynte å bli det stikk motsatte. Vi vet at prostitusjonsmarkedet siden lovendringen har gått noe opp, men etterspørselen er nok fortsatt en god del under det normale før lovendringen. Det er dermed grunn til å tro at det også nå er tyngre å jobbe som prostituert enn det var før.

De prostituerte FAFO har snakket med hevder at de tjener nesten ingenting på gata lenger. ”Man blir så desperat at man nesten bare må ta det man får, og kundene kan presse prisen ganske lavt”, forteller en av kvinnene.¹¹⁶

Dette fører til at de prostituerte også har lettere for å måtte gå med på ting de ellers ikke ville gått med på fra kunder som de tidligere bare kunne velge bort. Dette gjelder for eksempel sex uten kondom for å oppnå en litt høyere pris, eller det å få kunden i det hele tatt.

Sviktende inntjening blant de prostituerte gjør at noen har sluttet med prostitusjon, noe som jo er i overensstemmelse med lovgivers motiver for loven. Men selv om noen slutter med prostitusjon, betyr ikke det at alle deres problemer forsvinner av den grunn. Ofte er det tvert i mot slik at disse kvinnene vil få økte problemer som

¹¹³ For mer informasjon om undersøkelsene, se pkt. 1.3

¹¹⁴ Utekontakten i Bergen (2010) s. 18

¹¹⁵ Tveit og Skilbrei (2008) s.82

¹¹⁶ Tveit og Skilbrei (2008) s.80

følge av dette. Både de prostituerte som nå har sviktende inntekt og de som har sluttet med prostitusjon er ofte avhengige av høy inntekt, og må se seg nødt til å skaffe pengene på andre måter. Flere av de prostituerte har tidligere erfaringer med kriminalitet, eller har nær kontakt med kriminelle og kriminelle miljøer på grunn av sin virksomhet. Veien er kort til at de kan falle tilbake til eller begynne med kriminalitet for å dekke sitt behov for penger. I undersøkelsene utført av Utekontakten i Bergen kommer det frem at norske rusavhengige kvinner nå i økende grad selger rusmidler og tyr til vinningskriminalitet.¹¹⁷ Vi kan dermed se en økning av ran, tyveri, narkotikasalg og lignende som følge av forbudet mot sexkjøp.

4.2.2 Endring i kundens oppførsel

Ut i fra rapportene til FAFO, Pro Sentret og Utekontakten i Bergen er det mye som tyder på at de prostituerte ikke bare har fått færre kunder, men at de også merker endringer på kundenes oppførsel.¹¹⁸ De prostituerte gir tydelig uttrykk for at de kundene som er igjen samlet sett er mer vennlige.¹¹⁹ Mens det tidligere var ulike kunder som kjørte rundt på strøket for å kjøpe sex, er det i dag bare de samme som kommer igjen. Det kan virke som at de som har mest å tape på å bli tatt for sexkjøp i dag gjør det på en sikrere måte slik at risikoen for å bli tatt er redusert, og i alle fall ikke tyr til å kjøpe sex fra gateprostituerte lenger. Generelt har kundene blitt mer nervøse, ikke bare i frykt for politiet, men også fordi prostitusjon har fått mer oppmerksomhet og de er dermed redde for å bli kjent igjen eller tatt på fersken av andre. Kundene vil være på strøket så kort tid som mulig, noe som medfører at det ikke lenger er mulig for de prostituerte å sette seg inn i bilen til kunden for å prate litt først og dermed vurdere om kunden mest sannsynlig er trygg eller ikke.

Det tar nå også ofte mye lengre tid per kunde, fordi mange kunder er så nervøse for å bli oppdaget at de må kjøre lenge rundt før de finner et sted hvor kunden anser som trygt. Gjerne et sted som ikke forbindes med prostitusjon, og de prostituerte hevder

¹¹⁷ Utekontakten i Bergen (2010) s. 18

¹¹⁸ Utekontakten i Bergen (2010) og Pro Sentret (2011) s. 23

¹¹⁹ Tveit og Skilbrei (2008) s. 80

at det nå er ”spredt over alle hauger”.¹²⁰ Dette er også negativt for de prostituerte inntjening da de som regel får betalt per ”tur”.

4.2.3 Kan også gi økt inntekt

Enkelte kvinner hevder imidlertid at inntjeningen har økt etter kriminaliseringen av sexkjøp. Dette gjelder en del kvinner på innemarkedet, som det ser ut til har fått bedret sin forhandlingsposisjon ved at deres diskresjon gjør dem mer attraktive for kjøpere.¹²¹ En del av kjøperne har også forflyttet seg over på innemarkedet som følge av forbudet mot sexkjøp, fordi de tror det er mindre sjanse å bli oppdaget der. Likevel har det nok ikke blitt flere kunder på innemarkedet i forhold til før forbudet ble innført, men dette er i alle fall en fordel for de prostituerte på innemarkedet i forhold til de andre. Enkelte av disse har nok merket en økning i antall kunder som følge av dette.

I tillegg melder noen norske prostituerte om en annen fordel som kan være gunstig i konkurranse mot de fleste utenlandske prostituerte. En større del av kundene ønsker nå i større grad å kjøpe sex fra norske prostituerte som følge av kriminaliseringen av sexkjøp. Politiet har gjort det tydelig at det er menneskehandel og hallikvirksomhet som har deres høyeste prioritet på prostitusjonsområdet. Det er disse alvorlige forholdene som § 202a vil håndheves i forbindelse med. Utover dette vil politiet kun ha enkelte ”stunts” med fokus på kjøperne for å markere at § 202a er en virksom lovbestemmelse.¹²² Dermed velger flere av kundene å kjøpe sex av norske prostituerte, eller prostituerte som ser ut som de er norske, fordi kundene antar de ikke er involvert i menneskehandel og at det dermed er mindre sannsynlighet for å bli tatt av politiet.

4.2.4 Vanskeligere for utenlandske prostituerte

En konsekvens av at kundene nå i større grad foretrekker å kjøpe seksuelle tjenester fra norske prostituerte, er at det nå er enda vanskeligere enn før for de fleste utenlandske prostituerte i Norge. Da de fleste utenlandske prostituerte kommer til

¹²⁰ Tveit og Skilbrei (2008) s. 83

¹²¹ Utekontakten i Bergen (2009) s. 7

¹²² Pro Sentret (2010) s. 22

Norge med besøksvisum, har de få rettigheter i det norske samfunnet. Dermed kan det at det blir vanskeligere å være utenlandsk prostituert få dramatiske konsekvenser.

Som del av en undersøkelse gjorde Utekontakten i Bergen et intervju med afrikanske prostituerte. Her kommer det frem at de afrikanske kvinnene arbeider hardt for ekstra penger selv om det kun dreier seg om små beløp.¹²³ Enkelte av kvinnene forteller at de ber menn om å gi dem småpenger til mat og telefonutgifter dersom mennene ikke ønsker å kjøpe sex. Videre forteller ulike nigerianske kvinner om at de nå har mindre eller ingen kontakt med familie fordi de ikke lenger har penger å sende hjem. Flere av kvinnene har pådratt seg gjeld for å reise til Norge, blant annet til menneskesmuglere.¹²⁴ Andre har fått sin allerede fattige familie til å betale for reisen i håp om å kunne tjene gode penger i Norge. Nå når det er mindre penger å tjene som prostituert, forverrer dette situasjonen til de prostituerte dette gjelder og deres familier ytterligere. Utekontakten i Bergen hevder disse funnene i sine intervjuer og undersøkelser kan bekreftes av de ulike prostitusjonstiltakene.¹²⁵

De kvinnene som av en eller annen grunn sitter i gjeld, har ikke alltid de mest lojale långiverne. Det blir dermed et ytterligere press for å jobbe mer, slik at de kan betjene gjelden sin samtidig som de skal ha penger å leve for. Dette gjelder ikke bare de nigerianske kvinnene, men fra de fleste nasjonaliteter som er representert blant de organiserte prostituerte, da særlig fra de østeuropeiske landene.

4.2.5 Økt vold mot prostituerte

Dette er igjen en av flere faktorer som kan ha ført til at volden overfor de prostituerte kan ha økt. Det er imidlertid mulig at den nye lovgivningen kan brukes av de prostituerte til å true med anmeldelse av kjøperen dersom han ikke oppfører seg med hensyn til vold og trusler. Dette kan nok også ligge i bakhodet til en del av kundene, og på den måten være en faktor til å redusere volden. På den annen side vil et stort antall prostituerte kvie seg med å gå til anmeldelse, da de blant annet risikerer å miste leiligheten de leier dersom politiet får vite at det foregår prostitusjon der.¹²⁶

¹²³ Utekontakten i Bergen (2009) s. 7

¹²⁴ Tveit og Skilbrei (2008) s. 103

¹²⁵ Se blant annet Pro Sentret (2010) s. 23

¹²⁶ Se pkt. 4.2.8

Flere av høringsinstansene som svarte på høringsnotatet fra Justis- og politidepartementet uttrykte stor bekymring for økt vold mot de prostituerte som følge av forbudet mot sexkjøp. Dette er svært uheldig når det samtidig er mye som tyder på at lovendringen har ført til et mer problematisk forhold og mindre tillit til politiet, noe som igjen øker terskelen for å anmelde vold og overgrep.¹²⁷ Pro Sentret hevder at når vi får flere lover som regulerer prostitusjon, vil de prostituertes forhold til politiet endre seg. Mens de prostituerte før hadde et godt forhold til politiet, føler de fleste nå at politiet jobber i mot dem.¹²⁸

Noen er også generelt mer skeptisk til myndighetene, og oppsøker dermed også hjelpeapparatene i mindre grad.¹²⁹ Tillit anses som helt avgjørende for at kvinnene skal be om hjelp hvis de trenger det. Både de prostituerte og politiet ser utfordringer i å skulle skape og bevare et tillitsforhold etter at forbudet mot sexkjøp ble innført.¹³⁰

Det finnes lite systematisk dokumentasjon på hvorvidt volden mot de prostituerte økte i Sverige da de innførte kriminalisering av sexkjøp i 1999.¹³¹ Den norske arbeidsgruppen som fikk i oppdrag av Justis- og politidepartementet å gjennomgå den rettslige reguleringen av sexkjøp i Sverige og Nederland i 2004, påpekte at det i Sverige ikke har blitt systematisk registrert vold mot de som er i prostitusjon verken før eller etter innføringen av loven.¹³²

Arbeidsgruppen konkluderte likevel med at selv om man ikke har en tilstrekkelig dokumentasjon på om volden i prostitusjonen har økt og blitt grovere etter lovendringen ble innført, sier de fleste intervjuede, både prostituerte, politi og hjelpearbeidere, at volden har økt og blitt grovere.

Det finnes også lite systematisk dokumentasjon på hvorvidt volden har økt mot de prostituerte i Norge etter lovendringen. Utekontakten i Bergen har imidlertid foretatt undersøkelser hvor det kommer frem at en del kvinner føler seg mer utrygge nå enn

¹²⁷ Utekontakten i Bergen (2009) s. 21 og Pro Sentret (2012) s. 26

¹²⁸ Pro Sentret (2012) s. 16 og 27

¹²⁹ Pro Sentret (2010) s. 23

¹³⁰ Utekontakten i Bergen (2009) s.8

¹³¹ Bjørndahl og Norli (2008) s. 12

¹³² Stridbeck, Kristiansen og Schei (2004) pkt. 3.3.5

tidligere.¹³³ Utekontakten i Bergen hevder også det erfaringsmessig er underrapportering av vold i prostitusjonsfeltet, noe som er alvorlig da de undersøkelsene som finnes om dette tyder på at volden mot prostituerte er høyere enn gjennomsnittet ellers i befolkningen.

Videre er det slik at flere av de som selger seksuelle tjenester ikke ønsker å tilkjenne at de er i prostitusjon. Det er dermed trolig mange tilfeller hvor de lar være å be om hjelp fra offentlig instans etter å ha vært utsatt for vold, trusler eller trakassering.

Mange av de utenlandske prostituerte har også svært dårlig erfaring med politiet fra sitt hjemland med korrupsjon og enda dårligere behandling av de prostituerte. De kan av den grunn tro at det er en lignende situasjon i Norge, eller de føler det ikke naturlig å snakke med politiet.

I Pro Sentrets voldsundersøkelse fra 2008 oppgir 72 % at de har opplevd vold, trusler og/eller trakassering i eller utenfor prostitusjon¹³⁴, noe som er betydelig høyere enn det som er vanlig ellers blant den kvinnelige befolkningen. Videre oppgir 52 % at de har opplevd vold relatert til prostitusjon. Også Pro Sentret misstenker at det foregikk underrapportering i denne undersøkelsen, selv om de prøvde så godt de kunne forebygge dette.¹³⁵ Pro Sentret hevder i sin siste rapport at selv om det ikke finnes data på om volden har økt etter lovendringen, mener de bestemt at så er tilfelle.¹³⁶

Dersom disse tallene øker ytterligere som følge av lovendringen, er dette svært uheldig. En økning i volden betyr også at det vil bli en økning i trusler om vold. En måte de prostituerte beskytter seg på i forhold til trusler om vold fra kunder er å gi etter for kundens krav, noe som kan være ille nok i seg selv.

Vold, trusler og trakassering skjer i hovedsak mot kvinner som jobber i gateprostitusjon. Nå har de også mindre tid til å vurdere kunden fordi han fortrest mulig vil bort fra stedet. Kvinnene blir ofte med kunden alene i en bil, noe som gjør kvinnene spesielt sårbare. På gaten vil også kvinnene i betydelig større grad bli utsatt for vold, trusler og trakassering av tilfeldig forbigående, noe de som jobber på innemarkedet

¹³³ Utekontakten i Bergen (2010) s. 20

¹³⁴ Bjørndahl og Norli (2008) s. 16

¹³⁵ Bjørndahl og Norli (2008) s. 21

¹³⁶ Pro Sentret (2012) s. 26

slipper. På innemarkedet kan kvinnene også bruke lenger tid i telefonsamtaler med de potensielle kundene for å vurdere om han virker trygg eller ikke. Videre er det også forskjellige kundegrupper i de to prostitusjonsarenaene. Det er betraktelig billigere og lavere kvalitet på gatemarkedet i forhold til innemarkedet, noe som således vil tiltrekke seg ulike typer kunder. De gateprostituerte er også i betydelig større grad avhengige av rusmidler, noe som i seg selv øker faren for å bli utsatt for vold og trusler.

Det er viktig å påpeke at vold og trusler også forekommer på innemarkedet, men i mindre grad. Et av problemene på innemarkedet er at de prostituerte ofte ønsker å holde det faktum at de er i prostitusjon skjult, særlig med hensyn til familie, venner og senere jobbmuligheter. En del av de prostituerte dette gjelder opplever trusler og utpressing av penger fra enkelte kunder som truer med å avsløre deres virksomhet. Dette vil nok bli et ytterligere problem som følge av det nye forbudet mot sexkjøp.

Videre har mange kjøpere av seksuelle tjenester mindre respekt for prostituerte i forhold til andre mennesker. Den nye lovendringen gjør ikke dette problemet noe bedre, men fører med all sannsynlighet til at den generelle respekten fra kundene overfor de prostituerte blir redusert ytterligere. Også medias vinkling på problematikken har skiftet fra å beskrive prostitusjon som et sosialt problem til å fokusere på prostitusjon som et ordensproblem. De prostituerte rapporterer om økt trakassering i det offentlige rom, og forteller at de ofte blir spyttet på og kalt skjellsord. Pro Sentret antar at økt fokus på prostitusjon og menneskehandel, samt den negative vinklingen av de utenlandske prostituerte, kan ha ført til mer vold og trakassering.¹³⁷

Reduksjonen i antall gateprostituerte fører også til at de som er igjen i større grad er mer alene på gatene. Dette fører til at disse kvinnene blir mer utrygge, og dermed blir mer utsatt. En kartlegging av volden i Bergen fra 2002 viser at 42 % av overgrepene mot kvinner i gateprostitusjon skjedde *på* gaten.¹³⁸ Samholdet til de gateprostituerte er med på å redusere faren for vold og trusler, men dersom lovendringen fører til mindre aktivitet på gata er dette med på å øke faren for vold.

En annen grunn til økningen i vold er at de lave prisene for seksuelle tjenester som følge av lovendringen fører til at flere av de prostituerte er villige til å løpe risikoer

¹³⁷ Bjørndahl og Norli (2008) s. 12

¹³⁸ Utekontakten i Bergen (2009) s. 8

og ta sjanser.¹³⁹ Og det er slik at desto flere risikoer og sjanser man tar i prostitusjonen, desto mer sårbar blir man også for å oppleve ubehagelige eller farlige episoder. At de prostituerte er villige til å ta større sjanser med mer risiko, innebærer at kunden oftere bestemmer premissene i prostitusjonshandlingen. Premissene kan for eksempel være om prostitusjonshandlingen skal foregå uten kondom, innebære seksuelle handlinger den prostituerte egentlig ikke ønsker eller å bli med kjøperen på ukjente eller farlige steder. Dette er med på å øke risikoen for at de prostituerte kan utsettes for vold eller overgrep.

4.2.6 Økning i seksuelt overførbare sykdommer

Når de prostituerte tar høyere risiko er dette samtidig med på å øke risikoen for at de blir smittet av seksuelt overførbare sykdommer. Pro Sentret, som blant annet distribuerer kondomer til de prostituerte, får mange tilbakemeldinger fra de prostituerte at kondombruken har gått ned etter lovendringen.¹⁴⁰ Utekontakten i Bergen rapporterer fra kartleggingen i 2009 at alle de snakket med brukte kondom, men opplever nå et mye større press fra kundene om å ikke bruke kondom.¹⁴¹ I kartleggingen året etter sier kvinnene at de *vanligvis* bruker kondom.

I Oslo er det nå mange flere prostituerte som utfører oralsex uten kondom, og dette gjør det vanskeligere for de kvinnene som ikke vil dette å forhandle med kunder som ikke ønsker å benytte kondom. Flere hevder at det har nesten blitt umulig å få kunden med på å bruke kondom under oralsex. Dette gjelder også under vanlig samleie, men i noe mindre grad. Det har ifølge Pro Sentret vært en økning i seksuelt overførbare sykdommer og graviditeter, noe som er med på å bekrefte den synkende kondombruken.¹⁴² Kombinert med at de prostituerte nå er mer unnlattende til å la seg undersøke av lege for å avdekke slike sykdommer¹⁴³, er dette en svært uheldig og negativ konsekvens.

Selv om formålet med forbudet mot sexkjøp i hovedsak var å stå sterkere i kampen mot menneskehandel, er det nesten utelukkende hvorvidt gateprostitusjonen

¹³⁹ Pro Sentret (2011) s. 23

¹⁴⁰ Pro Sentret (2011) s. 57

¹⁴¹ Utekontakten i Bergen (2009) s. 10

¹⁴² Pro Sentret (2011) s. 58

¹⁴³ Se pkt. 4.2.7

fortsatt er synlig eller ikke som har fått oppmerksomhet i media. Dette kan ha ført til en ytterligere stigmatisering av de prostituerte, som igjen kan føre til en reduksjon av deres selvfølelse. Samtidig kan det føre til at de prostituerte blir satt ytterligere på siden av samfunnet. Dette er en negativ konsekvens for alle prostituerte, men særlig for de som har psykiske problemer og andre som sliter med dårlig selvfølelse og skam fra før. Terskelen for å la seg undersøke for seksuelt overførbare sykdommer kan for enkelte dermed bli høyere. Dette gjelder også i forhold til anmeldelse av vold og overgrep, da det krever en viss styrke og mot for å ta et slikt skritt.

4.2.7 Andre helsemessige konsekvenser

Alle de negative konsekvensene forbudet mot sexkjøp fører med seg for de prostituerte, kan også føre til at de nå er mer stresset og plaget av psykiske lidelser, og dermed i større grad avhengig av hjelp fra hjelpeapparatene. I den siste undersøkelsen fra Utekontakten i Bergen melder enkelte kvinner om til dels stor forandring i egen helse, noe de knytter til stress og bekymring.¹⁴⁴ Pro Sentret har opplevd en markant økning i antall konsultasjoner på helseavdelingen. I tillegg er det en stor økning i antall konsultasjoner hver prostituert har i løpet av et år.¹⁴⁵ Særlig blant de norske prostituerte har økningen vært markant. I 2008 hadde en norsk kvinne i gjennomsnitt 5 konsultasjoner, i 2009 steg tallet til 7, og i 2010 var dette tallet 11 ganger. En av grunnene til dette kan nettopp være det økte behovet for hjelp. Mange av disse bærer på dårlige erfaringer fra det offentlige helsetilbudet, hvor de ofte blir møtt med fordommer og fordømmelse. Pro Sentret har erfart at kvinner med prostitusjonserfaring også ofte har liten kredibilitet når de henvender seg til offentlig instans.¹⁴⁶ Forbudet mot sexkjøp er med på å øke de negative holdningene som finnes overfor de prostituerte ytterligere, noe som er svært negativt da prostituerte fra før av har høy terskel for å henvende seg til offentlige hjelpeinstanser.¹⁴⁷

De prostitueres reelle økning i behovet for hjelp gjør at de ulike hjelpetiltakene har økt behov for tilskudd av penger, noe som også ble lovet av lovgiver. Det har

¹⁴⁴ Utekontakten i Bergen (2010) s. 21

¹⁴⁵ Pro Sentret (2011) s. 57

¹⁴⁶ Bjørndahl og Norli (2008) s. 29

¹⁴⁷ Pro Sentret (2012) s. 21

imidlertid ikke skjedd så mye på dette området fra myndighetene, og blant annet Pro Sentret virker svært lite fornøyd med situasjonen.¹⁴⁸

4.2.8 Problemer i forhold til bopel

Som følge av politiets økte innsats for å avdekke kjøp av seksuelle tjenester, får de også avdekket flere leiligheter det selges seksuelle tjenester fra. Dette er ofte leilighetene som de prostituerte leier og bor i til vanlig. Politiet tar så kontakt med huseier og gjør han oppmerksom på forholdet, og informerer om at han også kan bli tiltalt etter hallikbestemmelsene. Dette fører til at flere prostituerte blir kastet ut av leilighetene sine enn tidligere, som igjen fører med seg ytterligere problemer for de prostituerte og samfunnet.¹⁴⁹ En av kvinnene FAFO snakket med fortalte at hun hadde fått store personlige problemer etter at leiligheten hadde blitt tatt fra henne, og at hun nå var usikker på hvordan hun ville takle fremtiden.¹⁵⁰

Det samme gjelder i forhold til hoteller, som nå i større grad er bekymret for å bli tiltalt etter hallikparagrafen. Mange hoteller sjekker opp telefonnummeret på kvinner de mistenker for prostitusjon mot annonsemarkedet, og kaster eventuelt kvinnen ut av hotellet. Dette skjer omtrent utelukkende kun mot utenlandske prostituerte, som ofte er de som har det hardest fra før.

4.3 Negative konsekvenser for samfunnet

Det er flere opplagte negative konsekvenser lovendringen fører med seg for samfunnet, og noen er også nevnt i forarbeidene. Lovendringen fører blant annet til økte kostnader og ressursbruk hos politiet fordi de får et nytt område å konsentrere seg om i tillegg til det som gjelder fra før. Dette er negativt da politiet allerede har knappe ressurser.¹⁵¹ I forarbeidene står det at ”For å sikre at straffebudet oppnår den ønskede effekt, er det nødvendig at politi- og påtalemyndighet prioriterer og aktivt forfølger overtredelser av straffebudet”.¹⁵² Når politiet nå bruker ressurser på å håndheve denne

¹⁴⁸ Pro Sentret (2012) s. 2 (Forord)

¹⁴⁹ Tveit og Skilbrei (2008) s. 106

¹⁵⁰ Tveit og Skilbrei (2008) s. 106

¹⁵¹ Politidirektoratet (2010) s. 4

¹⁵² Ot.prp. nr. 48 (2007 – 2008) s. 17

loven, vil det gå utover ressursbruken i kampen mot andre lovbrudd. Det kan settes spørsmålstegn ved om dette virkelig er et av områdene det skal settes inn bruk av knappe ressurser på. Strl. § 202a har også en relativt lav strafferamme i forhold til mer alvorlig kriminalitet, og det vil dermed være mangel på proporsjonalitet mellom de ressursene som må brukes for å håndheve denne loven og den straffen som ilegges. Videre kan det være meget vanskelig for politiet å håndheve et slikt straffebud, og da særlig med tanke på at forbud mot sexkjøp gjelder i hele verden. Å ha for mange regler som er svært vanskelig å håndheve er ikke alltid like heldig.

Det kan med lovendringen også bli økte kostnader for samfunnet ved at de som er i prostitusjon, eller som slutter med prostitusjon, har økt behov for hjelp.¹⁵³ Dette nevner også forarbeidene.¹⁵⁴

Jeg mener imidlertid det er to negative sider ved lovendringen som ikke har blitt viet nok oppmerksomhet fra blant annet lovgiver. For det første kan det at det kun er kjøper som er kriminalisert, men ikke selgeren, gjøre at loven fremstår som mindre dynamisk. Dette er også noe som blant annet kan gå utover forståelsen av loven. Den generelle befolkningens forståelse av en lov er viktig på mange måter.

For det andre kan lovendringen gå utover den personlige friheten, noe som er regnet som et av de mest grunnleggende behov for mennesker. Det er klart det vil være delte syn på dette, og at mange ikke vil bry seg noe særlig. Likevel kan lovendringen være en innskrenking av den personlige friheten, og ikke bare for de berørte av loven.

4.3.1 Skaper mindre dynamikk og forståelse for loven

Bare det at det er lov å selge seksuelle tjenester, men ulovlig å kjøpe dem, kan være uheldig for samfunnet. Når det er lov å selge en vare som det ikke er lov til å kjøpe, skaper det liten dynamikk i lovverket. Dette går også negativt utover borgernes forståelse av loven. I Norge er det fortsatt cirka 44 % av befolkningen som er i mot forbudet mot sexkjøp.¹⁵⁵ Dermed er dette en lov som i utgangspunktet har relativt lav forståelse i Norge. Grunnene til dette kan blant annet være at mange ikke ser noe galt i

¹⁵³ Se pkt. 4.2.7

¹⁵⁴ Ot.prp. nr. 48 (2007 – 2008) s. 16

¹⁵⁵ Se pkt 3.4

prostitusjon, at man ikke ser på forbud som den beste løsningen, at det vil få negative konsekvenser for de prostituerte,¹⁵⁶ at det går utover den personlige frihet og lignende. Når det er lov å selge men ikke kjøpe seksuelle tjenester vil dette med all sannsynlighet føre til at den generelle forståelsen for loven blir ytterligere svekket.

Forståelse for lovverket er viktig, blant annet for at befolkningen skal ha respekt samfunnets lover. Det er slik at jo mindre forståelse for loven, jo mindre respekt for loven. Lite respekt for en lov fører også til at det er flere som bryter loven. Dersom et samfunn har flere uforståelige lover, vil dette føre til et stort antall lovbrøttere. Samfunnet får dermed mange kriminelle¹⁵⁷, selv om disse nok ikke ser på seg selv som kriminelle. Og har en person først krysset den grensen at han har gjort noe som er kriminelt, kan det være en lavere terskel for å begå andre kriminelle handlinger som også kanskje er mer alvorlige.

Det er dette jeg mener Norge skal passe seg for, og som lovendringen med stor sannsynlighet vil bidra til. Det kan være lurt å ha et klart skille på hva som skal være tillatt og ikke tillatt i samsvar med den generelle befolkningens forståelse. Dermed vil majoriteten av befolkningen virkelig føle de har gjort noe galt hvis de har begått en kriminell handling, noe som vil føre til at terskelen for å begå lovbrudd blir høyere. Å gjøre færre saker til kriminelle handlinger, vil ganske enkelt føre til færre antall kriminelle. Dette vil igjen føre til at færre begår handlinger som majoriteten av befolkningen virkelig føler er kriminelle.

Det er ikke med en lov er som en lysbryter, at man ved å innføre loven så følger alle denne og alle tidligere problemer blir borte. Da forbudet mot sexkjøp ble innført 1.1.2009, gjorde lovendringen flere norske menn og kvinner kriminelle over natta fordi en del fortsatte å kjøpe seksuelle tjenester. Mange av disse var sikkert helt vanlige lovlydige borgere før 1.1.2009, men kriminelle etter, med de negative konsekvensene dette fører med seg for samfunnet.

¹⁵⁶ Se pkt 4.2

¹⁵⁷ Med *kriminell* mener jeg her en person som begår en straffbar handling, ikke nødvendigvis en som livnærer seg på kriminalitet.

4.3.2 Innskrenker den personlige frihet

Det er også grunn til å stille spørsmål om ikke lovendringen på mange måter innskrenker den personlige friheten. Dette gjelder særlig i forhold til selgerne og kjøperne av seksuelle tjeneseter, men også som et prinsipp for alle andre.

En av høringsinstansene for høringsnotatet, Norsk senter for menneskerettigheter, ber departementet vurdere om et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester krenker individets rett til en ”privatsfære og retten til å etablere og utvikle relasjoner til andre mennesker”, ettersom retten til familieliv også i en viss grad omfatter retten til å etablere og utvikle seksuelle relasjoner til andre mennesker.¹⁵⁸ På dette svarer Justis- og politidepartementet i forarbeidene til forbudet at:

” Departementet anser ikke at et forbud mot kjøp av sex er i strid med retten til familieliv/privatsfære, slik denne retten er nedfelt i den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 17. Selv om EMK artikkel 8 omfatter retten til å etablere og utvikle relasjoner til andre mennesker – og dette også omfatter seksuelle relasjoner, medfører dette etter departementets oppfatning ikke en rett til å skaffe seg seksuell omgang eller handling *mot vederlag*. Dette kan vanskelig ses på som å utvikle en relasjon til et annet menneske som er beskyttet av EMK artikkel 8. Den seksuelle omgangen eller handlingen er i slike tilfeller gjort om til en vare eller tjeneste som kan kjøpes, og å utvide beskyttelsesområdet for retten til privatliv til også å innbefatte en rett til å kjøpe denne typen tjenester fra en annen person, vil føre for langt. Det vises også til Norges forpliktelser etter Palermoprotokollen om å vurdere lovgivningstiltak som tar sikte på å beskytte sårbare mennesker mot utnytting”.

Justis- og politidepartementet hevder altså at EMK artikkel 8 ikke omfatter retten til å etablere og utvikle seksuelle relasjoner til andre mennesker *mot vederlag*. Det finnes imidlertid mange mennesker som det er særlig vanskelig eller umulig for å oppnå seksuelle relasjoner til andre mennesker. Dette kan blant annet gjelde funksjonshemmede eller psykisk syke mennesker, og de fleste av disse har et seksuelt behov på nivå med andre mennesker. Det å kunne utvikle og etablere seksuelle relasjoner til andre mennesker er svært viktig, og er av den grunn medtatt i menneskerettighetene. Det at disse menneskene kan betale for å oppnå dette er med på å bevare disse behovene for flere mennesker, og er noe som kan bidra til økt livsglede og

¹⁵⁸ Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) s. 6

livskvalitet for disse. Forbudet mot sexkjøp tar bort denne muligheten, eller fører til at de som velger å fortsatt gjøre dette gjør seg skyldig i en kriminell handling.

Både det at færre nå får dekket sitt behov om etablering og utvikling av seksuelle relasjoner, og at de som velger å fortsatt gjøre dette begår en kriminell handling, er med på å øke for eksempel psykiske problemer og depresjon for de menneskene det gjelder. Dette er negativt for samfunnet, samtidig som det vil føre til en økt kostnad for samfunnet i form av blant annet behandling og høyere sykefravær.

Justis- og politidepartementet var etter min mening alt for raske med å avfeie at et generelt forbud mot sexkjøp ville stride mot menneskerettighetene. De burde ha drøftet dette i større grad, særlig når det gjelder et så viktig tema. Ut i fra det departementet skriver i uthevelsen, virker det ikke som de har hatt de som ikke klarer eller har vanskeligheter med å skaffe seg seksuelle relasjoner i tankene.

Det er på en annen side klart at det må være mulig å innføre lovgivning som i større grad kun rammer de som kjøper seksuelle tjenester fra personer som er i prostitusjon gjennom menneskehandel eller tvang. Det kunne for eksempel kun vært krav om uaktsomhet i forhold til skyldkravet for å ha kjøpt seksuelle tjenester av en prostituert som er offer for tvang eller menneskehandel. Dette ivaretar også hensynet til å beskytte den personlige friheten, mens et generelt forbud mot sexkjøp ikke vil klare dette. Et generelt forbud mot sexkjøp er derimot en innskrenkning av den personlige frihet, og man kan stille spørsmål om en slik type lov hører hjemme i et demokratisk samfunn. Det handler om retten til å bestemme over sitt eget liv, herunder retten til å bestemme over sin egen kropp. Dette er noe som er av de mest grunnleggende behov og rettigheter for et menneske.

Når det gjelder de prostituerte er lovendringen også en inngrepen i deres personlige frihet. Dette selv om det ikke er forbudt å selge seksuelle tjenester. Det er flere av de prostituerte som står for det de gjør fullt ut, og har valgt det selv. En del av prostitusjonen skjer med andre ord på helt frivillig basis, uten at de prostituerte *må* ha pengene til for eksempel rusmidler. Det er imidlertid ikke så hyggelig for disse og andre prostituerte at alle deres kunder gjør seg kriminelle ved kjøp av den tjenesten de selger.

Samtidig fører lovendringen med seg økt stigmatisering overfor de prostituerte, noe som går utover deres selvbilde og stolthet.

Det er nok flere av både de prostituerte og kundene som har den holdningen at hva de gjør med sin egen kropp får bli deres egen sak, og at ingen andre skal blande seg borti det, heller ikke staten. Det er nok også en god del av befolkningen som ikke ser noe galt i å kjøpe seksuelle tjenester fra en prostituert, da forutsatt at den prostituerte selger de seksuelle tjenestene frivillig. Og selv om mange mener det er galt å kjøpe seksuelle tjenester, vil nok mange av disse synes det er greit at *andre* får gjøre hva de vil på dette punktet. Muligheten for å kjøpe seksuelle tjenester kan være av prinsipiell betydning, selv om de ikke nødvendigvis vil gjøre dette selv. Lovendringen innskrenker dermed den personlige friheten for langt flere mennesker enn de loven direkte angår.

Særlig innskrenker lovendringen den personlige friheten når det som norsk statsborger eller i Norge hjemmehørende person heller ikke er lov å kjøpe seksuelle tjenester i utlandet. Det kan i den sammenheng stilles spørsmålsteget med hvor langt myndighetene egentlig vil gå med å innføre lover for å påføre borgerne *sin* moral, men som innskrenker den personlige friheten til borgerne i så høy grad.

5 Sammendrag og avslutning

Gjennom denne oppgaven har vi sett på noen av sidene ved forbudet mot sexkjøp, straffeloven § 202a, hvor jeg har drøftet dens virkninger og eventuelle negative konsekvenser. Formålet med lovendringen var å bekjempe prostitusjon, menneskehandel og hallikvirksomhet, skape en holdningsendring, redusere etterspørselen og prostitusjonsmarkedet, og forhindre rekruttering til prostitusjon.¹⁵⁹ Hensynene bak loven er nok de beste, men som oppgaven har vist er det sannsynlig at lovendringen ikke har virket slik den skulle. Samtidig er det mye som tyder på at lovendringen har ført til en forverring av enkelte problemer som også eksisterte *før* lovendringen, og at den i tillegg har skapt enkelte *nye* problemer.

¹⁵⁹ Se pkt. 2.4

Forbudet var ment å ramme kjøperne og bakmenn. Det oppgaven har vist er at det langt på vei kun er de prostituerte som har blitt rammet, mens bakmenn nå opplever et enda større behov for deres tjenester.

Loven ble satt i kraft 01.01.09, og man så umiddelbart endringer i prostitusjonsmarkedet. Antall forskjellige prostituerte gikk fra 3 246 i 2008 til 1 800 i 2009. Det er vanskelig å si hva som skjedde med etterspørselen, men mye tyder på at den var vesentlig redusert ved innføringen av loven. I etterkant har den tatt seg opp, men ifølge denne oppgavens kilder er den ikke på langt nær så stor som før. På dette området har lovendringen virket, men antall prostituerte er på vei oppover igjen og er i dag ikke langt unna nivået før lovendringen.

Lovendringen har dermed ført til at det nå mest sannsynlig er større tilbud enn etterspørsel i prostitusjonsmarkedet, noe som fører til inntjeningsproblemer for de prostituerte. Dette fører til at de fleste prostituerte nå må jobbe lengre dager samtidig som de tjener dårligere. Mange går nå også med på å utføre handlinger de ellers ikke ville gjort for å tjene mer penger. Noen prostituerte har gått over til å selge narkotika eller utføre vinningskriminalitet, og vi kan dermed se en økning i kriminalitet som følge av lovendringen. De prostituerte hevder også å ha merket en negativ endring av kundenes oppførsel. I tillegg tyder mye på at volden overfor de prostituerte har økt, samtidig som tilliten til politiet har blitt redusert. Alt dette er også med på å forverre den psykiske helsetilstanden til de prostituerte.

Videre fører lovendringen til negative konsekvenser for samfunnet generelt. Politiet har fått et nytt område de skal håndheve og får dermed økte kostnader. Et viktig spørsmål er også hvor langt lovgiver skal gå for å tvinge sin moral på borgerne. Uansett hvordan man ser på det må lovendringen være en innskrenkning av den personlige frihet både for de loven direkte angår, men også for befolkningen generelt. Forbudet mot sexkjøp er også nok en lov som gjør at flere personer blir definert som lovbrytere, med de negative konsekvensene dette fører med seg.

Etter å ha drøftet forbudet mot sexkjøp i denne oppgaven virker det for meg som lovgiver har vært litt korttenkt og naiv ved å innføre denne loven. Norge har riktignok problemer knyttet til prostitusjon, men å bare innføre et forbud mot sexkjøp ser ut til å være en for enkel løsning som i tillegg fører med seg mange problemer. Lovgiver har

oppnådd det man i rettssosiologien kaller en *tilslørende* effekt. Det vil si at ved å innføre loven *ser det ut til* at lovgiver har gjort noe med problemet, mens realiteten kan være en helt annen.

6 Litteraturliste

Bjørndahl, Ulla og Bjørg Norli. *Fritt vilt – En undersøkelse om voldserfaringene til kvinner i prostitusjon*. Rapport. Oslo, 2008.

Gerds, Astrid Høylandskjær. *Prostitusjon, kriminalisering og endring – Hvordan forbud mot kjøp av seksuelle tjenester påvirker sosiale hjelpetiltak i Norge*. Erfaringsbasert master i helseledelse, kvalitetsforbedring og helseøkonomi. Det medisinsk-odontologiske fakultet. Universitet i Bergen, 2011.

Holmström, Charlotta og May-Len Skilbrei. *Prostitution i Norden*. Rapport. København, 2008.

Jakobsson, Niklas og Andreas Kotsadam. *Do Laws Affect Attitudes? – An assessment of the Norwegian prostitution law using longitudinal data*. Rapport. Göteborg, 2010.

Justis- og politidepartementet. Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2003 – 2005). Oslo, 2004.

Justis- og politidepartementet. Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (2006 – 2009). Oslo, 2006.

Nyhet fra Justis- og politidepartementet. *Kjøp av seksuelle tjenester skal ikke kriminaliseres ytterligere*. Oslo, 2004 a.

http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/2004/kjop_av_seksuelle_tjenester_i_norge.html?id=234366 [Sitert november 2011]

Pressemelding fra Justis- og politidepartementet. *Sexkjøp i Sverige og Nederland – reguleringer og erfaringer*. Oslo, 2004 b.

<http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-II/jd/Nyheter-og-pressemeldinger/2004/Sexkjop-i-Sverige-og-Nederland.html?id=253564> [Sisert november 2011]

Matningsdal, Magnus. Norsk lovkommentar på nett [sisert 25.03.12]

PION. *Forbud mot sexkjøp - et egnet middel for å bekjempe utbytting av migranter?* Oslo, 2007. http://www.pion-norge.no/pion/print.php?id=1011_0_47_0 [Sisert 9. november 2011]

Pro Sentret. Året 2007. Rapport. Oslo, 2008.

Pro Sentret. Året 2008. *Et paradigmeskifte i norsk prostitusjonspolitikk?* Rapport. Oslo, 2009.

Pro Sentret. Året 2009. *Ny virkelighet, nye muligheter?* Rapport. Oslo, 2010.

Pro Sentret. Året 2010. Rapport. Oslo, 2011.

Pro Sentret. Året 2011. Rapport. Oslo, 2012.

Pro Sentret. *Pro Sentret er*. <http://prosentret.no/om-oss/pro-sentret-er/> [sisert november 2011]

Skarstein, Thea Bull. Perspektiv 01/08. *Forbud mot kjøp av sex – Erfaringer fra Sverige og Finland*. Rapport. Oslo, 2008.

Stridbeck, Ulf. *Prostitusjon i Norge - realiteter, politikk og regulering*. (2005).

<http://websir.lovdata.no/cgi-lex/wiftzsok?bas=jus+eur+lod&emne1=stridbeck&button=S%F8k&sok=fast> [Sisert november 2011]

Stridbeck, Ulf, Olaf Kristianssen og Berit Schei. *Sexkjøp i Sverige og Nederland. Reguleringer og erfaringer. Rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester*. Oslo, 2004.

TAMPEP. *Sex work in Europe – A mapping of the prostitution scene in 25 European countries*. Rapport. Amsterdam, 2008.

Tveit, Marianne og May-Len Skilbrei. *Mangfoldig marked – Prostitusjonens omfang, innhold og organisering*. Rapport fra FAFO. Oslo, 2008.

Utekontakten i Bergen. *Kriminalisering av sexkjøp – En foreløpig kartleggingsrapport om: kortsiktige effekter for kvinnene, markedet og lokalsamfunnet i Bergen*. Rapport. Bergen, 2009.

Utekontakten i Bergen. *Lokale konsekvenser av sexkjøpsloven i Bergen – En kartleggingsrapport om kvinnene, markedet og samfunnet*. Rapport. Bergen, 2010.

Utekontakten i Bergen. *Våre arbeidsoppgaver*. Utekontakten i Bergen, og Stiftelsen Bergensklinikkene. *Evaluering av hurtig kartlegging og handling*. Rapport. Bergen, 2007. [sitert november 2011]

Utekontakten i Bergen og Stiftelsen Bergensklinikkene. *Evaluering av hurtig kartlegging og handling*. Rapport. Bergen, 2007.

7 Lov- og forarbeidsregister

1902 Almindelig borgerlig Straffelov (strl.) av 22. mai 1902 nr. 10.

Forhandl. I Odelstinget nr 6 (2008-2009) Sak nr.5. Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)

Justis- og Politidepartementet. Høringsnotat juli 2007. *Forslag om kriminalisering av sex-kjøp.*

Ot.prp. nr.20 (1991-1992) Om endringer i straffeloven og skadeerstatningsloven m m (seksuelle overgrep mot barn)

Ot.prp. nr. 48 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.)

SOU 2010:49. *Forbud mot kjøp av seksuell tjenst. En utvärdering 1999-2008.* Rapport. Stockholm, 2010.

8 Lister over tabeller og figurer m v

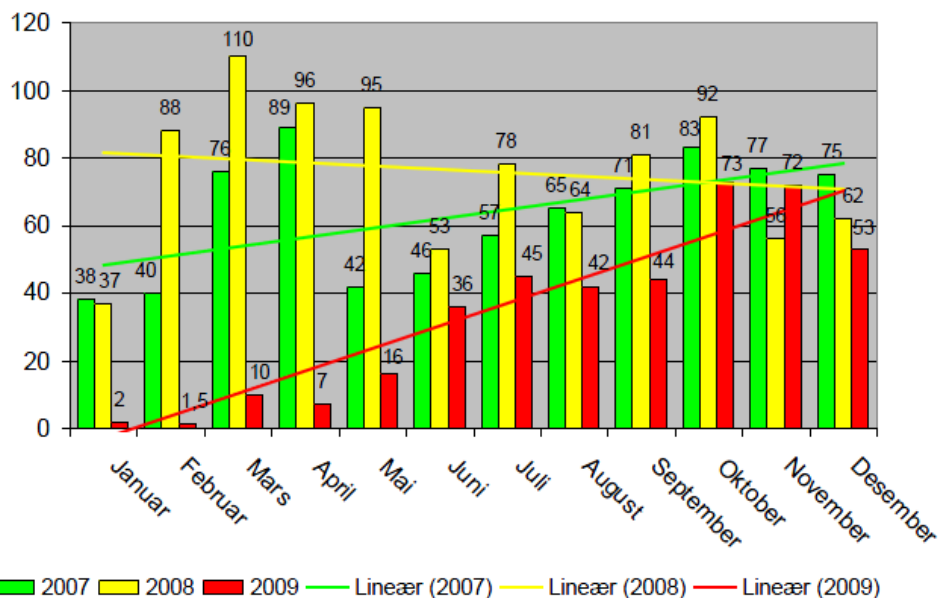
Tabell 1. Antall forskjellige personer registrert i arbeid på prostitusjonsmarkedet i Norge 2008

	Per døgn			Per år		
	Ute	Inne	Totalt	Ute	Inne	Totalt
Kvinner	135	465	600	1157*	1767	2924
Menn		10	10		38	38
Transpersoner		20	20		76	76
Totalt	135	500	635	1157	1900	3057

* FAFO har forholdt seg til Pro Sentrets tall for gateprostitusjon for hele året i 2007 (Pro Sentrets årsrapport 2007, s. 8).

Kilde: Tveit og Skilbrei (2008). Tabell 3.8 s. 64

Tabell 2. Antall forskjellige prostituerte truffet på gata 2007, 2008 og 2009 i snitt per kveld

Kilde: Pro Sentret (2010) s. 15

Tabell 3. Pro Sentrets tall på antall forskjellige prostituerte i det totale prostitusjonsmarkedet i Norge.

År	2006	2007	2008	2009	2010
Inne	Ca. 1500	Ca. 1497	Ca. 1830	Ca. 1100	Ca. 1300
Ute	Ca. 1036	Ca. 1157	Ca. 1416	Ca. 700	Ca. 900
Totalt	Ca. 2536	Ca. 2654	Ca. 3246	Ca. 1800	Ca. 2200

Kilder: Pro Sentret (2011) s. 16, Pro Sentret (2009) s. 11 og 15, Pro Sentret (2008) s. 8